

M O D E L

AKCIONI PLAN ZA SOCIJALNU INKLUZIJU ROMA I EGIPĆANA 2017 - 2020

Opština _____

Decembar, 2017. godine

IUVOD.....	5
II STRATEŠKI OKVIR	6
2.1 Usklađenost sa međunarodnim dokumentima.....	6
2.2 Usklađenost sa nacionalnim strategijama i propisima	6
2.3 Strateški pristup	6
III. PRINCIPI IZRADE AKCIONOG PLANA.....	7
IV. CILJEVI I OBLASTI PRIMJENE.....	8
V. STANOVANJE	8
5.1. Analiza stanja	8
5.2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom.....	9
Cilj 1.1 Izgradnja socijalnih stanova (Nikšić, Berane i Tivat).....	9
Cilj 1.2 Pобоljšanje uslova stanovanja Roma i Egipćana	11
Cilj 1.3 Legalizacija romskih naselja i/ili objekata	13
Cilj 1.4 Izmještanje (realokacija) romskih i egipćanskih naselja	13
Cilj 1.5 Primjena <i>ad hoc</i> mjera za poboljšanje uslova stanovanja	15
VI. OBRAZOVANJE	16
6.1. Analiza stanja	16
6.1.1 Predškolsko vaspitanje i obrazovanje.....	16
6.1.2 Osnovno obrazovanje	17
6.1.3 Srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje	17
Cilj 2.1 Povećanje stepena upisa i smanjenje <i>drop out-a</i> na svim nivoima obrazovanja	18
Cilj 2.2 Povećanje stepena upisa romske i egipćanske djece u predškolsko obrazovanje (Podgorica, Nikšić, Bijelo Polje, Berane, Ulcinj, Bar, Tivat i Herceg Novi,)	20
Cilj 2.4 Posebne mjere usmjerene na smanjenje napuštanja obrazovanja	22
VII. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	23
1. Analiza stanja	23
2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom.....	24
Cilj 3.1 Povećanje stepena korišćenja dostupnosti zdravstvenoj zaštiti.....	24
Cilj 3.2 Kampanje informisanja i podizanja svijesti	24
VII. ZAPOŠLJAVANJE	27
1. Analiza stanja	27
2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom.....	27
Cilj 4.1 Porast učešća Roma i Egipćana u mjerama APZ	28
Cilj 4.2 Povećanje stepena stručne osposobljenosti Roma i Egipćana.....	29

Cilj 4.3 Direktne mjere usmjerene na zapošljavanje pripadnika Roma i Egipćana	Error!
Bookmark not defined.	
VIII. PRAVNI STATUS	33
1. Analiza stanja	33
2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom	34
Cilj 5.1 Povećanje stepena upisa u matični registar rođenih	34
Cilj 5.2 Pomoć u dobijanju ličnih dokumenata	36
IX. SOCIJALNI STATUS I PORODIČNA ZAŠTITA	38
1. ANALIZA STANJA	38
2. Ciljevi i mjere predviđene strategijom	39
Cilj 6.1 Borba protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama	39
Cilj 6.2 Prevencija i suzbijanje prosjačenja	42
Cilj 6.3 Borba protiv trgovine ljudima	44
Cilj. 6.4 Sprječavanje sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova	45
X. KULTURA, IDENTITET I INFORMISANJE	49
1. Analiza stanja	49
2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom	49
Cilj 7.1 Izgradnja i jačanje romske kulture i romskog identiteta	49
Cilj 7.2 Prevencija diskriminacije od strane većinskog stanovništva	50
XI. FINANSIRANJE ,SPROVOĐENJE, PRAĆENJE AKCIONOG PLANA	51
9.1 Finansiranje	44
9.2 Sprovođenje i praćenje akcionog plana	45

SPISAK SKRAĆENICA

APZ – Aktivna politika zapošljavanja
CSO – Centar za stručno obrazovanje
CSR – Centar za socijalni rad
DZ – Dom zdravlja
EU – Evropska unija
IJZ – Institut za javno zdravlje
IRL – Interno raseljena lica
JS – Javni servis
LAP – Lokalni Akcioni plan
LPSS – Lokalni program socijalnog stanovanja
LS – Lokalna samouprava
MLJMP - Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
MORT – Ministarstvo održivog razvoja i turizma
MP – Ministarstvo prosvjete
MRSS – Ministarstvo rada i socijalnog staranja
MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova
NRIS – Evropski okvir za nacionalne Strategije za integraciju Roma (eng.: National Roma Integration Strategies)
NVO – Nevladina organizacija
OSCE - Evropska organizacija za bezbjednost i saradnju (The Organization for Security and Co-operation in Europe)
OŠ – Osnovne škole
OU – Obrazovne ustanove
RL – Raseljena lica
SSIREZ – Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zdravstva
UNHCR - United Nations High Commissioner for Refugees (Visoki komesarijat UN za pitanja izbjeglica
UP – Uprava policije
UZZI - Uprava za zbrinjavanje izbjeglica
ZOPT - Centar za obrazovanje i trening
ZZZCG – Zavod za zapošljavanje Crne Gore

I. UVOD

Vlada Crne Gore je 2005. godine usvojila Nacionalni Akcioni plan za implementaciju Dekade uključivanja Roma, sa projektima iz oblasti obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite, koje trebalo realizovati do 2015. godine. Prema odredbama Dekade, svake godine Vlada jedne od uključenih zemalja preuzima funkciju predsjedavanja Dekadom. Crna Gora je u junu 2013. godine, preuzela predsjedavanje Dekadom od Republike Hrvatske, a predsjedavanje je predala Bosni i Hercegovini, u junu 2014. godine.

S obzirom na ograničenost djelovanja Akcionog plana na četiri prioritetne oblasti, Vlada Crne Gore je krajem 2007. godine usvojila **Strategiju za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008-2012**, nakon koje je uslijedila i druga, pod nazivom **Strategija za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012 – 2016**.¹

Vlade Crne Gore je 2016 usvojila **Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana od 2016 do 2020. godine** koja se nadograđuje na prethodne dvije, redefinirajući nacionalne prioritete, načine sprovođenja i preuzimanja posebnih mjera shodno izmijenjenim društvenim i političkim okolnostima, ostvarenom napretku i daljnjim izazovima u procesu uključivanja i poboljšanja socio-ekonomskog položaja Roma i Egipćana.²

Popisom stanovnika Crne Gore iz 2010 godine, u opštini _____ registrovano je 000³ lica koje se izjasnilo kao pripadnik/ca Roma i Egipćana. Od ovog broja, 000 se izjašnjava da pripada etničkoj grupi Egipćana (0,00%), a 000 je broj stanovnika koji pripadaju romskoj etničkoj grupi (0,00%). Broj muškaraca je 000 ili %, broj žena je 000 ili % I broj djece od 1-18 godina je 000 ili %. Zavod za zapošljavanje – Biro rada u opštini _____ ima na evidenciji 00 nezaposlenih Roma i 000 nezaposlenih Egipćana od čega su 00 žene a 00 muškarci. Broj Roma/kinja I Egipćana/ki koji su zaposleni u ovoj opštini ili nekom državnom organu ove opštine. Centar za socijalni rad u _____, u svojoj bazi podataka, ima registrovano 00 korisnika MOP-a. U odnosu na većinsku populaciju pripadnici RE populacije su u većem /manjem procentu korisnici MOP-a u odnosu na veličinu populacije u opštini. Prema podacima dobijenim u toku istraživanja na terenu, u opštini _____ je nastanjeno 000 stanovnika romskog i egipćanskog porijekla. Romskim kao maternjim jezikom u _____ govori 000 osoba. Egipćani koji žive u _____, govore albanskim jezikom.

U školskoj 2016/2017 u u navedenoj opštini u vrtiću je bilo uključeno 00 0 (broj djece i razvrstano po polu) djece, u osnovnim školama je bilo uključeno 000 (broj učenika) , a od toga (broj učenika i broj

¹ Prema podacima Zavoda za zbrinjavanje izbjeglica na preregistraciji interno raseljenih lica sa Kosova koja borave u Crnoj Gori, koja je obavljena 2009. godine, 43. lica su se izjasnila kao Aškalije. S obzirom na mali broj pripadnika ove etničke zajednice i činjenicu da se ne pojavljuju kao zasebna grupa na popisu stanovništva 2011. godine Aškalije se ne pominju kao posebna etnička grupa u ovoj strategiji. Ipak, pripadnici ovog naroda će u potpunosti biti obuhvaćeni svim aktivnostima predviđenim ovom Strategijom koje proističu iz njihovog pravnog statusa.

² Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana od 2016 do 2020,

³ umjesto napisanih nula unijeti brojeve i procenete koji se odnose stanje u datoj opštini

učenica), u srednjem obrazovanju je bilo uključeno 000 (broj učenika), a tog broja (broj učenika i broj učenica), i 000 (broj studenata , isto razvrstano po polu). Takođe, ukoliko postoji i broj djece sa invaliditetom i njihova polna struktura treba da se navede.

II STRATEŠKI OKVIR

Osnovni dokument na kome se zasniva Akcioni plan za Rome i Egipćane u Opštini _____ 2017-2020 je Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020. Akcioni plan će, u slučaju potrebe, biti periodično revidiran, shodno uočenim potrebama i promjenama položaja romske i egipćanske populacije uopšteno, ali i položaja naročito isključenih i marginaliziranih skupina unutar romske i egipćanske zajednice (žene, djeca, osobe s invaliditetom, osobe starije dobi) u Crnoj Gori.

2.1 Usklađenost sa međunarodnim dokumentima

Akcioni plan 2017 -2020 opštine _____ usklađen je sa: , Evropskim okvirom za nacionalne strategije za integraciju Roma, Akcionim planom za poboljšanje položaja Roma i Sinti u području djelovanja OEBS-a (Action plan on improving the situation of Roma and Sinti within OSCE area. (MC.DEC/3/03)), OEBS-ovim Akcionim planom za unapređenje ravnopravnosti polova, Okvirnom konvencijom za zaštitu manjina Savjeta Evrope.

2.2 Usklađenost sa nacionalnim strategijama i propisima

Akcioni plan usklađen je sa Ustavom Crne Gore. Ustav Crne Gore štiti osnovna načela ljudskih prava i sloboda, i garantuje zaštitu političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava. Ustav garantuje i zaštitu seta posebnih, manjinskih prava. Akcioni plan usklađen je sa Zakonom o manjiskim pravima i slobodama , Zakonom o zabrani diskriminacije i odredbama drugih propisa koji tretiraju ljudska prava i prava nacionalnih manjina u Crnoj Gori.

Akcioni plan 2017 -2020 opštine _____ usklađen je sa: Strategijom zaštite od nasilja u porodici 2016-2020, Nacionalnim akcionim planom za postizanje rodne ravnopravnosti; Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u EU; Nacionalna strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa; Strategijom za razvoj i smanjenje siromaštva; Strategijom za borbu protiv trgovine ljudima; Zaključcima sa seminara „Od riječi do djela ka integraciji Roma“ održanog 05. jula 2016.

2. 3 Strateški pristup

Akcioni plan Opštine _____ počiva na sljedećim pristupima:

- Integrativni pristup (tzv. *comprehensive approach*)
- Dostiznost/ostvarljivost (tzv. *measures are realistic and achievable*)
- Aktivna participacija i uključivanje romskog i egipćanskog civilnog društva (tzv. *participation and cooperation*)
- Monitoring i evaluacija primjene (tzv. *evidence based policy*)

- Procjena efekata primjene (tzv. *impact assesment*)
- Posebna osjetljivost na inkluziju žena i djece (tzv. *gender and child sensitive approach*)

Jedna od ključnih prednosti predloženih Strategijom a koje su važne za ostvarivanje akcionog plana jeste **integrativni pristup**. Jasno je definisano da od efikasnosti i efektivnosti mjera u jednoj oblasti zavisi i efikasnost u drugim oblastima i da svi akteri u procesu integracije moraju nužno sarađivati i razmjenjivati informacije. Stoga, integrativni pristup počiva na kooperativnosti aktera i komplementarnosti mjera koje se realizuju u svim područjima.

Od izuzetne je važnosti **da mjere budu realno dostižne**. Iskustvo iz primjene prethodnih Strategija i akcionih planova gdje finansijski i drugi kapaciteti za implementaciju ovih mjera nisu bili realno predviđeni pokazalo je da su upravo nerealne projekcije onemogućile implementaciju predviđenih mjera.

U implementaciji Strategije i akcionih planova, intenzivno se **oslanjalo i oslanja na civilno društvo i posebno na romske i egipćanske NVO kao i na strane donatore**. U tom smislu akcioni plan počiva na saradnji lokalne uprave i romskog i egipćanskog civilnog sektora i jačanju saradnje između institucija sistema i romskog civilnog društva te uzajamnoj odgovornosti u smislu obezbjeđivanja budžetskih i donatorskih sredstava.

Prilikom definisanja Akcionog plana vodilose računa o **monitoringu i evaluaciji implementacije**. Štaviše, na osnovu preporuka EU okvira za nacionalne strategije integracije Roma do 2020. za politike zasnovane na podacima (*evidence based policy*), tako da su ciljevi formirani da bi se praćenje i procjena implementacije Akcionog plana odvijala u skladu sa vremenskim okvirom implementacije. Na taj način, ukoliko se ukaže potreba, implementatori mogu da primjene mjere korekcije u svakom trenutku implementacije.

Nezavisno od evaluacije same implementacije akcionog plana važno je uraditi **procjenu efekata primjene akcionog plana (tzv. impact assesment)**. U tom cilju, za sve ključne indikatore ciljeva koji se žele postići, realizovano je istraživanje u romskoj i egipćanskoj zajednici kojim su obuhvaćena gotovo sva romska i egipćanska domaćinstava. Zahvaljujući ovim podacima, nakon četiri godine kada istekne rok za implementaciju, uradiće se istraživanje sa istim instrumentima i procijenice se u kojoj mjeri su sve aktivnosti koje su preduzete osim kratkoročnih rezultata kreirale stvarne promjene u zajednici i njenom uključivanju.

Posebna pažnja u skladu sa **Strategijom u Akcionom planu je posvećena Romima i Egipćanima u dječijem uzrastu i ženama**, kao kategorijama koje su Evropskim okvirom za strategije za Rome indentifikovane kao one grupe koje su višestruko diskriminisane. Mjere koje su predložene u ovom pravcu su posebno dizajnirane na rješavanje problematike u sferi zdravstvene zaštite i obrazovanja.

III. PRINCIPI IZRADE AKCIONOG PLANA

U skladu Strategijom za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020 Akcioni plan za Rome i Egipćane u Opštini _____ počiva na četiri principa.

- **Princip ravnopravnosti i jednakih šansi.** Ovim principom uvažava se potreba da pripadnici romske i egipćanske zajednice imaju jednaku šansu u svim društvenim oblastima kao što je to slučaj sa većinskom populacijom.
- **Princip nediskriminacije.** Na ovom principu počivaju sve mjere na način da se njihovom primjenom značajno umanjuje stepen diskriminacije pripadnika romske i egipćanske zajednice u svim segmentima društvenog života.
- **Princip desegregacije.** Jedan od ključnih razloga socijalne isključenosti i deprivacije Roma i Egipćana jeste činjenica da oni u najvećem broju slučajeva žive u segregisanim uslovima. Na taj način se mehanizmi i faktori socijalne marginalizacije reprodukuju i onemogućavaju djelovanje mjera koje su usmjerene na socijalnu inkluziju.
- **Princip afirmativne akcije.** Princip zabrane diskriminacije i jednakosti pred zakonom, osnovni su preduslovi za uživanje svih ljudskih i manjinskih prava, ali nijesu dovoljni za obezbjeđenje faktičke jednakopravnosti manjine sa većinom. Zbog toga i međunarodno-pravni standardi i nacionalno zakonodavstvo predviđaju institut priznavanja dodatnog seta prava pripadnicima manjina, koji se naziva afirmativna akcija-preferencijalni tretman – pozitivna diskriminacija, kao što je predviđeno članom 8 Ustava Crne Gore u kom se predviđa da se neće smatrati diskriminacijom propisi i uvođenje posebnih mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalno, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su na bilo kom osnovu u nejednakom položaju. Posebne mjere se mogu primjenjivati samo dok se ne ostvare ciljevi zbog kojih su preduzete.⁴

IV. CILJEVI I OBLASTI PRIMJENE

Socijalna inkluzija Roma i Egipćana ostvarivaće se kroz sedam ključnih oblasti. U okviru svake oblasti definisani su specifični ciljevi, a konsekventno, svaki cilj ostvaruje se predloženim mjerama i instrumentima. To su : pravni status, obrazovanje, zdravstvena zaštita , zapošljavanje, socijalni status i porodična zaštita, stanovanje, kultura, jezik i identitet.

⁴ Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana od 2016 do 2020,

V. STANOVANJE

5.1. Analiza stanja

Na osnovu podataka Opštine _____ (2016), 00 % Roma i Egipćana živi u segregiranim naseljima, oko 00 % domaćinstava živi u legalizovanim objektima koji su u vlasništvu nekog od članova porodice, tj. oko 00% domaćinstava živi u objektima koji nijesu legalizovani izgrađenim na opštinskom zemljištu, 00% domaćinstava živi u nelegalnim objektima na privatnom zemljištu a u velikom broju slučajeva ne postoji ni zakonski način da se izvrši legalizacija. Kada je riječ o uslovima stanovanja, podaci pokazuju da u neuslovnim objektima živi oko 00% domaćinstava (00% u barakama, 00% limenim objektima, i oko 0% u objektima od drugog materijala). Od onih koji se mogu okvalifikovati kao uslovni, njih 00% živi u objektima koji su zidani ciglom i/ili blokovima, te oko 00% onih koji žive u zgradama. Kada je riječ o opremljenosti domaćinstva, podaci pokazuju da 00% domaćinstva imaju kupatilo, 00% imaju struju, a kanalizaciju 00%.

5.2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom

Kada je riječ o stanovanju, Strategija prepoznaje nekoliko ključnih ciljeva koje treba realizovati u priodu do 2020. godine, a to su:

- Cilj 1.1 Izgradnja socijalnih stanova u _____
- Cilj 1.2 Poboljšanje uslova stanovanja Roma i Egipćana
- Cilj 1.3 Legalizacija romskih i egipćanskih naselja i/ili objekata(sve opštine gdje je to zakonski moguće)
- Cilj 1.4 Izmještanje (realokacija) romskih i egipćanskih naselja i/ili objekata
- Cilj 1.5 Primjena tzv. *ad hoc* mjera za poboljšanje uslova stanovanja

Cilj 1.1 Izgradnja socijalnih stanova

Sredstva za izgradnju socijalnih stanova u _____ obezbijeđena su iz budžeta Opštine u iznosu od _____, međunarodnih donacija u iznosu od _____ a relevantne institucije su obezbijedile zakonski okvir, koji omogućava samu izgradnju (urbanistički plan i potrebne građevinske dozvole). Ovim projektom/ima će se obezbijediti stanovi za 00 romske i egipćanske porodice.

Kao važan segment ovog cilja, kako Strategijom tako i Akcionim planom je predviđeno da se za buduće stanare obezbijedi obuka u saradnji sa Romskim savjetom i NVO sektorom

(sredstva obezbijeđena iz međunarodnih donacija), a koja ima za cilj da obezbijedi dugoročnu i kontinuiranu valorizaciju novoizgrađenih stanova.

Prvi cilj će se ostvariti realizacijom sljedećih mjera/instrumenata:

- **Instrument/mjera 1.1.1:** *Izbor korisnika/ca socijalnih stanova*
- **Instrument/mjera 1.1.2:** *Obuka budućih stanara/ki*
- **Instrument/mjera 1.1.3:** *Izrada Akta o održavanju socijalnih stanova*

Instrument/mjera 1.1.1: *Izbor korisnika socijalnih stanova*

U okviru ovog instrumenta/mjere biće izvršen izbor korisnika socijalnih stanova. Postupak izbora korisnika stanova biće izveden shodno odredbama *Zakona o socijalnom stanovanju*⁵. To podrazumijeva da sve jedinice lokalne samuprave koje to već nisu uradile, donesu Odlukeo bližim kriterijumima za ostvarivanje prava na socijalno stanovanje. To takođe podrazumijeva da jedinice lokalne samouprave lokalnim programima, koje su obavezne da donose svake godine, predvide projekte i sredstva za socijalno stanovanje posebnih ciljnih grupa, kao i podzakonske akte na osnovu kojih će se vršiti odabir krajnjih korisnika.

Instrument/mjera 1.1.2: *Obuka budućih stanara*

U okviru ovog instrumenta/mjere preduzeće se sve neophodne mjere u cilju pripreme, a zatim izvođenja obuke za buduće korisnike socijalnih stanova.

Instrument/mjera 1.1.3: *Izrada Akta o održavanju socijalnih stanova*

U okviru ovog instrumente/mjere realizovaće se dvije aktivnosti i to: izrada Akta o održavanju stanova i usvajanje samog Akta.

Tabela 1.1 Izgradnja socijalnih stanova u _____: pregled instrumenata/mjera

⁵ ("Službeni list CG" broj 35/13).

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring	Indikatori
1.1.1 Izbor korisnika socijalnih stanova	Opština _____	Centar za socijalni rad , predstavnici RE zajednice iz Opštine _____	Javni poziv		Objavljen i arhiviran javni poziv	Objava konkursa
			Prijavljivanj e budućih korisnika		Spisak prijavljenih stanara	Broj prijava na konkurs
			Izbor korisnika		Spisak izabranih korisnika	Broj korisnika
1.1.2 Obuka budućih stanara	Opština _____	Romski savjet, RE NVO,	Priprema obuke		Program obuke	Broj obuka Broj učesnika/ca obuke
			Izvođenje obuke		Izveštaj o izvedenoj obuci	
1.1.3 Izrada Akta o održavanju socijalnih stanova	Opština _____	Romski savjet, NVO, Međunarodne organizacije,	Izrada Akta o državanju stanova		Mjere kontrole i nadzora održavanja stanova predviđene Aktom	Akti o ss pripremljen i Akti o ss usvojeni
			Usvajanje Akta o održavanju stanova			

Cilj 1.2 Poboljšanje uslova stanovanja Roma i Egipćana

Oblast socijalnog stanovanja je u velikoj mjeri u nadležnosti lokalnih samouprava. Ključni instrument/mehanizam posredstvom koga se očekuje poboljšanje situacije stanovanja u romskoj i egipćanskoj populaciji jeste *Lokalni program socijalnog stanovanja* (u daljem tekstu: LPSS).

Strategijom je predviđeno da do kraja 2017. godine sve opštine donesu LPSS kojim se uređuju ova pitanja. Insistira se na značajnijoj ulozi Vlade i nadležnog ministarstva da utiču na sve lokalne zajednice kako bi one blagovremeno donijele Lokalne akcione planove za poboljšanje položaja Roma i Egipćana (u daljem tekstu: LAP). Takođe, uvažavajući složenost problema cjelokupne populacije koja očekuje pomoć i podršku u oblasti socijalnog stanovanja, a u skladu sa posebno izraženom deprivacijom romske i egipćanske populacije, insistira se da lokalna samouprava pažljivo razmotri specifičnosti ove populacije u donošenju LAP-a.

U situacijama kada su naselja i/ili objekti legalizovani, ali neuslovni, LAP bi morao posebno voditi računa da se ojača infrastruktura samih objekata. U ovom pogledu preporučuje se da lokalna zajednica u saradnji sa civilnim društvom identifikuje u svojoj opštini relevantan broj zgrada/objekata kako bi se omogućili infrastrukturni projekti (struja, voda, kanalizacija, asfalt itd.). Cilj u ovom pogledu jeste identifikovanje broja objekata kao i broja Roma i Egipćana, te procjena finansijskih sredstava koja se trebaju izdvojiti za navedena unapređenja. Ovaj cilj će se ostvariti realizacijom mjera koje su u nastavku detaljnije elaborirane.

Instrument/mjera 1.2.1: Donošenje Lokalnih programa socijalnog stanovanja

U okviru ovog instrumenta/mjere predviđeno je uključivanje predstavnika Romskog savjeta i civilnog društva u proces donošenja Lokalnih akcionih planova, zatim analiza stanja i potreba romske i egipćanske zajednice i konačno definisanje mjera i aktivnosti vezanih za poboljšanje uslova stanovanja Roma i Egipćana koje će biti uključene u Lokalne akcione planove.

Tabela 1.2 Poboljšanje uslova stanovanja Roma i Egipćana: pregled instrumenata i mjera

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring	Indikatori
1.2.1 Donošenje Lokalnih Programa socijalnog stanovanja (LPSS)	Opština ——	Romski savjet, RE NVO, Medjunarodne organizacije	Analiza stanja i potreba romske i egipćanske zajednice		Izveštaj o stanju i problemima stanovanja Roma	Izveštaj sa ulaznim podacima za LPSS usvojen
			Uključivanje Romskog Savjeta i NVO u proces donošenja LAP-a		Sporazum o saradnji Lokalne samouprave i NVO	Sporazum o saradnji potpisan Formirana radna grupa Broj sastanaka radne grupe

			Mjere i aktivnosti vezano za poboljšanje uslova stanovanja Roma i Egipćana u LAP-a		Poseban izvještaj u kome se identifikuju samo oni instrumenti i mjere koje su predviđene za poboljšanje stanovanja Roma i Egipćana	
--	--	--	--	--	--	--

Cilj 1.3 Legalizacija romskih naselja i/ili objekata

Strategijom se preporučuje identifikacija ovih objekata i aktivna podrška lokalne samouprave da se kroz mjere afirmativne akcije obezbijedi legalizacija objekata kao preduslov za poboljšanje uslova stanovanja. Ovaj cilj će se ostvariti realizacijom mjera koje su detaljno opisane.

Instrument/mjera 1.3.1: *Donošenje Lokalnih Programa socijalnog stanovanja, Lokalnih Akcionih Planova i dopune/izmjene detaljnih urbanističkih planova*

U okviru ovog instrumenta/mjere obaviće se identifikacija objekata koje je moguće legalizovati kroz uključivanje Romskog savjeta i NVO sektora u sam proces legalizacije, a nakon toga definisaće se mjere i aktivnosti neophodne za legalizaciju romskih naselja i/ili objekata.

Tabela 1.3 Legalizacija romskih i egipćanskih naselja i/ili objekata: Pregled mjera i instrumenata

Cilj 1.4 Izmještanje (realokacija) romskih i egipćanskih naselja

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring	indikatori
1.3.1 Donošenje Lokalnih programa	Opština _____	Romski savjet, NVO, Javna	Identifikacija objekata koje je moguće legalizovati		Izvještaj o broju objekata	

socijalnog stanovanja		preduzeća na lokalnom nivou	Uključivanje Romskog Savjeta i NVO u proces legalizacije		Izveštaj romskih NVO o potrebnim mjerama i koracima za legalizaciju	
			Mjere i aktivnosti neophodne za legalizaciju		Usvojene mjere i aktivnosti u okviru LAP-a za legalizaciju romskih objekata	

Instrument/mjera 1.4.1: Donošenje i/ili dopuna detaljnih urbanističkih planova

U okviru ovog instrumenta/mjere će se uraditi analiza mogućeg izmještanja romskih i egipćanskih naselja. Zatim će se izvršiti identifikacija alternativnih lokacija gdje se ta naselja mogu izmjestiti, a nakon toga preduzeti mjere i aktivnosti u vezi sa ciljem donošenja novih odnosno dopune postojećih detaljnih urbanističkih planova.

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring	Indikatori
1.4.1 Donošenje i/ili dopuna detaljnih urbanističkih planova	Opština	Romski savjet, NVO, Javna preduzeća na lokalnom nivou	Analiza mogućnosti izmještanja romskih naselja		Izveštaj o mogućnosti ma izmještanja naselja	Analiza usvojena
			Identifikacija alternativnih lokacija		Izveštaj o uslovnosti stanovanja na alternativnim lokacijama	Izveštaj prihvaćen

			Mjere i aktivnosti vezano za realokaciju Roma i Egipćana u detaljnom urbanističkom planu		Poseban izvještaj u kome se identifikuju samo oni instrumenti i mjere koje su predviđene za realokaciju	Mjere iz izvještaja se implementiraju
--	--	--	--	--	---	---------------------------------------

Tabela 1.4 Izmještanje (realokacija) romskih i egipćanskih naselja i/ili objekata: pregled instrumenata i mjera

Cilj 1.5 Primjena *ad hoc* mjera za poboljšanje uslova stanovanja

Strategijom se preporučuje da se *ad hoc* mjere za sambena poboljšanja posebno targetiraju na romsku i egipćansku populaciju. U ovom pogledu se predlaže da princip nediskriminacije bude ojačan principom afirmativne akcije. Pod *ad hoc* mjerama podrazumijevamo one mjere koje trenutno zadovoljavaju određene potrebe ove populacije u oblasti stanovanja, a koje se manifestuju u obliku direktne pomoći.

Instrument/mjera 1.5.1: Primjena *ad hoc* mjera

U okviru ovog instrumenta/mjere intenziviraće se uključivanje romskih i egipćanskih predstavnika kroz lobiranje u cilju primjene *ad hoc* mjera za poboljšanje uslova stanovanja pripadnika romske i egipćanske populacije.

Tabela 1.5 Primjena tzv. ad hoc mjera za poboljšanje uslova stanovanja: pregled instrumenata i mjera

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring	Indikatori
1.5.1 <i>Primjena ad hoc mjera</i>	Ministarstvo rada i socijalnog staranja Lokalne	Romski savjet, RE NVO, Javna preduzeća na lokalnom	Intenzivno lobiranje romskih i egipćanskih predstavnika	kontinuirano	Izvještaji godišnji u realizaciji mjera koji uključuju numeričke	Broj pokrivenih objekata, Broj podjeljenih crijeva.

	samouprave	nivou,			indikatore (broj pokrivenih objekata, broj podjeljenih crijepova. Količina nasipa koja je korišćena.	Količina nasipa koja je korišćena
--	------------	--------	--	--	---	---

VI. OBRAZOVANJE

6.1. Analiza stanja

Crna Gora je u proteklih deset godina ostvarila napredak u oblasti inkluzivnog obrazovanja. Sve veći broj djece romske i egipćanske populacije upisuje osnovnu školu. Prema podacima Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova iz 2011. godine, polovina od ukupnog broja djece romske i egipćanske populacije pohađa školu. Manje od jedne trećine završi osnovnu školu, dok 7% njih završi srednje obrazovanje. To je ipak ogromna razlika u poređenju sa 98%, odnosno 86% kolika je stopa završetka osnovne, odnosno srednje škole među djecom većinske populacije na državnom nivou.⁶

6.1.1 Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

U školskoj 2016/17 godini u Crnoj Gori u predškolskim ustanovama je bilo uključeno 103 –je djece. Osim redovnih programa za oko 170 djece romske i egipćanske populacije, pripremni vrtići se samostalno realizuju već šestu godinu zaredom, a ove školske godine za 144 djece u trajanju 30 do 45 dana.

Podaci pokazuju da od sve djece u predškolskom uzrastu u opštini _____, njih oko 00% upisuje vrtić (dječaci 00% i devojčice 00%). U odnosu na broj djece iz većinske populacije 00% egipćanske i/ili romske djece upisuje vrtić (dječaci 00% i devojčice 00%).

Strategijom je predviđeno da se primjenom predloženih mjera do 2020. godine procenat upisane djece u vrtiće u Crnoj Gori poveća na 40% (sa sadašnjih 21.5%%).

U skladu sa planovima u oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja, u prethodnom periodu realizovana je aktivnost pripremni vrtića za djecu romske i egipćanske populacije. Pripremni vrtići za djecu romske i egipćanske populacije sprovedeni su za predškolce koji su

⁶Izvor: Studija o preprekama u obrazovanju u Crnoj Gori, UNICEF, 2013.god

stekli pravo na upis u osnovnu školu, a nijesu bili obuhvaćeni niti jednim sistemskim oblikom vaspitanja i obrazovanja.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje na teritoriji opštine, odvija se u J.P.U. Dječiji vrtić „xxxxxxxxxxxxx“ koju je tokom školske 2016/2017. godine pohađalo 000 djece. U sistem predškolskog vaspitanja i obrazovanja uključeno je 00 djece predškolskog uzrasta iz RE populacije.

6.1.2 Osnovno obrazovanje

U školskoj 2016/17 godini u Crnoj Gori bilo je uključeno 1622 učenika/ca, odnosno 849 učenika i 773 učenica, što ukupno iznosi 2,38 % upisane djece ove populacije. U istoj školskoj godini u opštini _____ je bilo upisano 00. učenika/ca. Od toga 00 /učenika i 00/učenica što iznosi 00 %.

Osnovno obrazovanje se realizuje u 00 gradskih i 00 seoskih škola. U osnovnim školama se nastavarealizuje u 00 odjeljenja sa 000 učenika. Od ovog broja, 0000 je učenika/ca iz RE populacije. U realizaciji obrazovnih programa angažovano je 00 nastavnika i profesora. Obrazovanje se ne sprovodi na manjinskom jeziku. Ni jedan od nastavnika ne govoriniti razumije romski jezik.

Prema *Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju*⁷(Čl.4), osnovno obrazovanje i vaspitanje je obavezno za svu djecu uzrasta od šest do petnaest godina života. Kako je prisustvo na predavanjima tokom osnovnog obrazovanju obavezno, država Crna Gora ima obavezu da osigura da sva djeca pomenute dobi pohađaju nastavu, bez obzira na pol, rasu, vjeru, socijalno porijeklo ili drugo lično svojstvo.

Prema podacima istraživanja koje sprovedeno 2017. u opštini _____ osnovnu školu upisuje 00% romske djece.

Podaci ukazuju da u opštini _____ 00% romske djece napušta školu (dječaci 00% i djevojčice 00%). To znači, da nakon 'drop-outa', od ukupnog broja romske i egipćanske djece osnovno obrazovanje završava nešto oko 00% u odnosu na ukupan broj djece tog uzrasta.

6.1.3 Srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje

U školskoj 2016/17 godini u Crnoj Gori je bilo upisano 112 učenika/ca, odnosno 65 učenika i 47 učenica, što iznosi 0,40%.upisanih učenika. U opštini ----- iste školske godine je bilo upisano 00 , broj učenika 00, broj učenica 00 što iznosi %.upisanih učenika ove populacije.

Usljed identifikovanog visokog napuštanja osnovne škole, kao i nepotpunog obuhvata romske djece upisom u osnovne škole, razumljiv je i podatak da od sve romske djece koja su u uzrastu, njih 00% upisuje srednju školu (00% dječaka i preko 00% djevojčica). Preciznije, od njih 68% koji su završili osnovnu školu, svako peto dijete i ne upiše srednju školu.

⁷(„Sl. list RCG“, br 64/2002, 49/2007, „Sl. list CG“, br. 45/2010, 40/2011 i 39/2013)

U opštini _____ ima 00 korisnika /ca stipendija za srednjoškolce i 00 stipendija za visokoškolce iz RE populacije.

Visokoškolsko obrazovanje: Na fakultetima akademske 2016/2017 u Crnoj Gori upisano je 20 studenata /kinja romske i egipćanske populacije, od čega dvoje na master studije, jedan pripadnik romske populacije stekao zvanje magistra. U istoj akademskoj godini u opštini ----- je pohađalo 00 studenata/kinja ove populacije.

6.1.4 Ciljevi i mjere predviđene Strategijom

Kada je riječ o obrazovanju Strategijom postavljamo sledeće ciljeve:

- Cilj 2.1 Povećanje stepena upisa i smanjenje *drop-outa* na svim nivoima obrazovanja
- Cilj 2.2. Povećanje stepena upisa romske i egipćanske djece u predškolsko obrazovanje

Cilj 2.1 Povećanje stepena upisa i smanjenje *drop out-a* na svim nivoima obrazovanja

Osnovni instrument kojim se želi povećati stepen upisa i smanjenje napuštanja škole jeste uvođenje u sistem standarda zanimanja 'Saradnik u socijalnoj inkluziji za Rome i Egipćane u oblasti obrazovanja' (nadalje: Saradnik). Ključni cilj Saradnika jeste da obezbijedi konstantnu komunikaciju na relaciji romska i egipćanska zajednica-obrazovni sistem. Preporuke EU kao i praksa nekih zemalja (Portugal, Švedska i Rumunija) koje su implementirale NRIS ukazuju da romski i egipćanski medijatori u obrazovanju imaju značajnu ulogu u postizanju predviđenih ciljeva.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sledećih mjera i instrumenata:

- **Instrument/mjera 2.1.1: Uvođenje i jačanje uloge Saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja**

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring	Indikatori
2.1.1 Uvođenje i jačanje uloge Saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u	Opština	Romski savjet, NVO Osnovne škole	Kampanja za prijave za obuku svršenih srednjoškolaca za saradnike		Izveštaj o realizovanim kampanjama	Broj prijavljenih srednjoškolaca za obuku za saradnike

oblasti obrazovanja						
2.1.2 Povećanje stepena upisa pripadnika romske i egipćanske populacije u srednju školu, s posebnim naglaskom na djevojčice	Opština	NVO/ SŠ	Kampanja za upis u školu	Kontinuiran o	Izveštaj o realizovanim kampanjama	Broj djevojčica upisanih u srednju školu Broj dječaka upisanih u srednju školu

- **Instrument/mjera 2.1.2:***Povećanje stepena upisa pripadnika romske i egipćanske populacije u srednju školu, s posebnim naglaskom na djevojčice*

Instrument/mjera 2.1.1:*Uvođenje i jačanje uloge Saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja*

Ključni zadatak Saradnika u obrazovanju jeste da u saradnji sa školskim institucijama pomogne pri identifikaciji i upisu romske i egipćanske djece u obrazovni sistem. Posebno, zadatak je Saradnika da pruža neposrednu podršku romskoj i egipćanskoj djeci u ostvarivanju prava na obrazovanje, podstiče djecu na uključivanje u sistem obrazovanja, podstiče redovnost učenika u pohađanju nastave i van-nastavnih aktivnosti kako u formalnom tako i u neformalnom obrazovanju, organizuje dolazak učenika do obrazovne ustanove, posreduje prilikom savladavanja jezičkih barijera između obrazovne institucije i učenika, u intenzivnoj komunikaciji sa roditeljima preduzima konkretne mjere kako bi se spriječilo napuštanje škole. Posebne mjere koje treba preduzeti u institucionalizaciji romskih i egipćanskih medijatora u obrazovanju priložene su u tabeli koja slijedi.

Instrument/mjera 2.1.2:*Povećanje stepena upisa pripadnika romske i egipćanske populacije u srednju školu, s posebnim naglaskom na djevojčice*

U okviru ovog instrumenta/mjere predviđeno je da se, shodno principu afirmativne akcije, odrede kvote za upis pripadnika romske i egipćanske populacije u srednje škole u Crnoj Gori. Pored toga, svake godine će u budžetu biti opredijeljena sredstva za stipendiranje srednjoškolaca romske i egipćanske populacije, a redovno će se sprovoditi i kampanje za upis u srednju školu. Akcenat će svakako biti stavljen na upis u četvorogodišnje srednje škole.

Tabela 2.1 Povećanje stepena upisa i smanjenje drop out-a na svim nivoima obrazovanja: pregled mjera i instrumenata

Cilj 2.2 Povećanje stepena upisa romske i egipćanske djece u predškolsko obrazovanje

Značaj predškolskog obrazovanja je precizno adresiran u Strategiji. On određuje da li će djeca romske i egipćanske populacije u obrazovnom sistemu imati jednake šanse. Usljed niskog obrazovanja romske i egipćanske punoljetne populacije, jezičke barijere u porodicama u kojima se govori isključivo romski i/ili albanski jezik romska i egipćanska djeca su u bitno lošijem položaju kada je riječ o usvajanju osnovnih znanja i kulturnog kapitala koji je potreban za uspješnost školovanja u osnovnom obrazovanju. Prema tome, osim uloge romskih i egipćanskih Saradnika, potrebne su posebne mjere kako bi se povećao stepen upisa romske i egipćanske djece u vrtiće i/ili osmislili alternativni oblici predškolskog obrazovanja koji treba da nadomjesti gore pomenute deficite.

U prethodnom periodu pokazalo da je dosadašnja praksa pripremni vrtića efikasna. U skladu s tim, Strategijom se predlaže da se i u narednom periodu, svake godine organizuju pripremni vrtići za djecu romske i egipćanske populacije koja nikad nisu bila u formalnom obrazovanju, a stekli su zakonski uslov za upis u školu. Pripremni vrtići koji su u prethodnom periodu već organizovani u osam crnogorskih gradova: nastaviti će da se realizuju i u narednom periodu. Obuku nastavnog kadra sprovodit će Zavod za školstvo koji i formalno snosi troškove za medijatore. Sve troškove prevoza, hrane i smještaja snosili bi vrtići koje djeca pohađaju. Sva djeca će biti obuhvaćena sistematskim pregledom i testiranjem za upis u školu. Praksa je pokazala da sva djeca koja pohađaju pripremne vrtiće uspješno završavaju prvi razred, a istovremeno se smanjuje i *drop-out*.

Ovaj cilj će se ostvariti realizacijom sledećih mjera i instrumenata:

- **Instrument/mjera 2.2.1:***Povećanje stepena upisa romske i egipćanske djece u predškolske ustanove putem finansiranje u punom obimu troškova predškolskog obrazovanja*
- **Instrument/mjera 2.2.2:***Jačanje frekventnosti, funkcije i efekata pripremni vrtića*

Instrument/mjera 2.2.1:*Povećanje stepena upisa romske i egipćanske djece u predškolske ustanove oslobođanjem od plaćanja troškova predškolskog obrazovanja*

U okviru ovog instrumenta/mjere predviđeno je da se pripreme i usvoje izmjene i dopune *Zakona o predškolskom obrazovanju* kojim bi se, potpunim oslobođanjem od

plaćanja troškova boravka u predškolskim ustanovama za djecu romske i egipćanske populacije, povećao broj upisane, odnosno djece koja pohađaju ustanove predškolskog obrazovanja. Na lokalnom nivou opštine mogu u prelaznom periodu do usvajanja zakona obezbijediti sredstva za troškove vrtića i u okviru rada Kancelarije za mlade promovisati upis u vrtić.

Instrument/mjera 2.2.2: Jačanje frekventnosti, funkcije i efekata pripremni vrtića

U okviru ovog instrumenta/mjere predviđeno je da se poveća period trajanja pripremni vrtića za djecu romske i egipćanske populacije, koja nijesu bila obuhvaćena redovnim predškolskim ustanovama, sa dvije nedjelje koliko je do sada bio slučaj, na mjesec dana u narednom periodu. Osim toga, shodno određenim procedurama, biće poboljšan sistem funkcionisanja i organizacija samih pripremni vrtića, a sve u cilju povećanja broja djece koja će ih pohađati.

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring	indikatori
2.2.1 Povećanje stepena upisa Romske i Egipćanske djece u predškolske ustanove kroz oslobađanje od plaćanja u punom obimu troškova predškolskog obrazovanja	Opština	RE NVO, Vrtići	Kampanja za upis u vrtić	kontinuirano (svake školske godine od usvajanja zakona)	Izvještaj o primjeni LAP-a	Broj upisane djece
2.2.2 Jačanje frekventnosti, funkcije i efekata pripremni vrtića	Opština	RE NVO,	Kampanja za upis u pripremni vrtić		Izvještaj o primjeni LAP-a	Broj dece koja su pohađala PV

Tabela 2.2 Povećanje stepena upisa romske i egipćanske djece u predškolsko obrazovanje: pregled mjera i instrumenata

Cilj 2.4 Posebne mjere usmjerene na smanjenje napuštanja obrazovanja

Sve mjere koje su određene u ovom dijelu Strategije jesu u funkciji smanjenja napuštanja škole na svim nivoima. Ostvarenje ovog cilja biće ostvareno primjenom sledećih instrumenata i mjera:

Instrument/mjera 2.4.1: 'Case management'

U okviru ovog instrumenta/mjere izvršit će se formiranje i rad Komisija za praćenje djece u riziku od napuštanja škole.

Instrument/mjera 2.4.2: Obezbjedivanje školskog prevoza za romsku i egipćansku djecu

U okviru ovog instrumenta/mjere biće izvršena identifikacija autobuskih linija i organizovanje prevoza za djecu romske i egipćanske populacije od kuće do škole i obratno.

Instrument/mjera 2.4.3: Prevencija maloljetničkih i/ili prisilnih brakova među romskom i egipćanskom populacijom

U okviru ovog instrumenta/mjere izvršit će se akreditacija Programa obuke za nastavno osoblje. Nakon toga, biće organizovane edukativne aktivnosti za nastavni kadar, posle čega će biti izrađen odgovarajući Praktikum. U okviru ovog instrumenta/mjere biće realizovane aktivnosti nastavnog osoblja u saradnji sa kancelarijom za mlade opštine usmjerene ka prevenciji maloljetničkih i/ili prisilnih brakova koji su naročito izraženi među romskom i egipćanskom populacijom.

Tabela 2.4 Posebne mjere usmjerene na smanjenje "drop-out"-a: pregled instrumenata i mjera

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring	Indikatori
indikator 2.4.1 'Case management'	Opština	Centar za socijalni rad Obrazovne ustanove,	Formiranje i rad timova koji prate djecu u riziku od napuštanja škole		Izvještaj o aktivnostima timova i broju djece koja su obuhvaćena radom timova	Broj djece koja su nakon napuštanja obrazovanja ponovo vraćena u sistem obrazovanja

						a
2.4.2 Obezbjedivanje školskog prevoza za romsku i egipćansku djecu	Opština	Obrazovne ustanove, Romski savjet, NVO	Plan autobuski h linija i prevoz djece	Kontinuirano	Izvještaj o organizovan om prevozu	Broj autobusa, linija i djece koja su obuhvaćena programom
2.4.3 Preventiva ugovorenih brakova kod ženske djece	Opština Obrazovne ustanove,	Romski savjet, NVO, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima	Organizovanje predavanja u okviru građanskog obrazovanja	Kontinuirano	Izvještaj nastavnika/ škola o broju predavanja	Broj predavanja Broj učesnika /učesnica

VII. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

1. Analiza stanja

Ključni problem koji je identifikovan analizom stanja jeste činjenica da veliki dio romske i egipćanske populacije nema dostupnost zdravstvenoj zaštiti. No, u ovom pogledu treba jasno definisati ključne faktore usled kojih je dostupnost ograničena. Naime, analiza pokazuje da je zdravstveni sistem dizajniran za besplatnu zdravstvenu zaštitu svih kategorija stanovništva, kao i da zdravstveni sistem ima ugrađene mehanizme za pomoć i podršku socijalno marginalizovanih društvenih skupina, pa prema tome i Roma i Egipćana. Problem je, međutim u tome što Romi i Egipćani u Crnoj Gori ne koriste sve mogućnosti i prednosti ovako dizajniranog zdravstvenog sistema.

Problem zdravstvene zaštite romske i egipćanske populacije posebno je izražen i jasno prepoznat u relevantnim preporukama EU, kao i u NRIS kriterijumima. Sve zemlje u EU kao i zemlje u okruženju posebno identifikuju potrebu za značajnim unapređenjem zdravstvene zaštite Roma i Egipćana.

2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom

- Cilj 3.1 Povećanje stepena dostupnosti zdravstvenoj zaštiti
- Cilj 3.2 Preventivne akcije i terenske kampanje
- Cilj 3.3 Kampanje informisanja i podizanja svijesti

U funkciji realizacije ovih ciljeva u daljem tekstu su precizno navedeni instrumenti i mjere koje će biti preduzeti.

Cilj 3.1 Povećanje stepena korišćenja dostupnosti zdravstvenoj zaštiti

U razmatranju načina za ostvarivanje ovog cilja u analizi mogućih mjera identifikovan je ključni problem, a to je da se uspostavi medijacija između zdravstvenog sistema i pripadnika romske i egipćanske populacije. Drugim riječima, potrebno je uspostaviti 'most' posredstvom kog će pripadnici romske i egipćanske populacije ostvariti prava koja imaju u okviru definisanog zdravstvenog sistema. Stoga je ključna mjera koja se predviđa za ovu svrhu uvođenje instituta 'Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zdravstva (u daljem tekstu: Saradnik). Osnovna uloga koju će Saradnici imati jeste aktivna komunikacija sa romskom i egipćanskom zajednicom i njihovo uključivanje u sistem zdravstvene zaštite. Na ovaj način se ostvaruje mogućnost da se premosti jaz između potreba Roma i Egipćana sa jedne, i onoga što im nudi zdravstveni sistem sa druge strane. Opravdanost predložene mjere nalazi se u dva ključna argumenta. Prvo, u dokazanoj efektivnosti ove mjere u zemljama u kojima je realizovana⁸ (Češka, Španija, Rumunija), i drugo, u činjenici da je u proteklom periodu realizovan pilot projekat za tzv.'medijatora u zdravstvu' koji je takođe dokazao opravdanost uvođenja ove mjere. Prema tome, kako bi se poboljšala dostupnost zdravstvenoj zaštiti romske populacije, uvođenje Saradnika biće realizovano na način koji se detaljno opisuje u identifikaciji mjera/instrumenata. Takođe, nakon uvođenja u sistem Saradnika u Podgorici, Strategijom se preporučuje da se po uzoru na Glavni grad Saradnik uvede u sistem u makar još dvije opštine do 2020. godine, i to u Nikšiću i Beranama. Za realizaciju ovog cilja predviđen je, dakle, samo jedan, ali suštinski značajan instrument.

Instrument/mera 3.1.1: *Uvođenje i jačanje uloge „Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u zdravstvu” (SSIREZ). Berane Podgorica Nikšić*

U okviru ovog usvojen je standard zanimanja Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zdravstva (SSIREZ). Nakon toga obavljena je obuka zainteresovanih Saradnika, nakon čega su najbolji kandidati zasnovali radni odnos u zdravstvenim ustanovama. U Podgorici 2 u Beranama 1 i u Nikšiću 1

Cilj 3.2 Kampanje informisanja i podizanja svijesti

⁸ http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_implement_strategies2014_en.pdf

Imajući u vidu da veliki broj pripadnika romske i egipćanske populacije ne razumije i/ili ne prihvata značaj zdravstvene zaštite, kao i činjenice da veliki broj njih nije informisan o onome što im zdravstveni sistem omogućava, Strategijom su predviđene kampanje podizanja svijesti i informisanja koje prevashodno treba da realizuju romske i egipćanske nevladine organizacije. Posebno se ističe značaj ovog segmenta Strategije, s obzirom na činjenicu da procjena efekata prethodne Strategije (za period 2012-2016), na osnovu rezultata sprovedenog istraživanja, ukazuje da je samo 2% Roma i Egipćana pohađalo edukacije/seminare/radionice koje su tematski posvećenje zdravstvenoj problematiki. Svi ciljevi su u nastavku pojedinačno obrazloženi i identifikovane mjere koje je potrebno preduzeti kako bi se ti ciljevi ostvarili.

Ovaj cilj će se ostvarivati primjenom sledećih instrumenata i mjera:

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremen ski okvir	Monitoring	Indikatori
3.3.1 Kampanja: upoznaj svog Saradnika	MZ	SSIREZ, Mediji, Romski savjet, NVO	Priprema kampanje		Pripremljen materijal	Broj podijeljenih reklamnih materijala
			Izvođenje kampanje		Izveštaj o izvedenoj kampanji	Broj lica koja su upoznata sa sadržajem kampanje
3.3.2 Kampanja o značaju reproduktivn og zdravlja, s naglasakom na žene	MZ	SSIREZ, Mediji, Romski savjet, NVO	Priprema kampanje		Pripremljen materijal	Broj podijeljenih reklamnih materijala
			Izvođenje kampanje		Izveštaj o izvedenoj kampanji	Broj lica koja su upoznata sa sadržajem kampanje
3.3.3 Kampanja: Izaberi svog	MZ	SSIREZ, Mediji, Romski	Priprema kampanje		Pripremljen materijal	Broj podijeljenih reklamnih

ljekara		savjet, NVO	Izvođenje kampanje		Izveštaj o izvedenoj kampanji	materijala Broj lica koja su upoznata sa sadržajem kampanje
3.3.4 Kampanja o infektivnim bolestima, s naglaskom na žene Romkinje i Egipćanke	MZ	SSIREZ, Mediji, Romski savjet, NVO	Priprema kampanje Izvođenje kampanje		Pripremljen materijal Izveštaj o izvedenoj kampanji	Broj podijeljenih reklamnih materijala Broj lica koja su upoznata sa sadržajem kampanje
3.3.5. Akcije preventivnih zdravstvenih pregleda za pripadnike/c e romske i egipćanske populacije	MLJMP	MZ Crveni krst CG SSIREZ Romski savjet NVO	Priprema akcija Realizovanj e akcija	kontinui rano 2018- 2020	Izveštaj o broju i vrsti sprovedeni h zdravstveni h pregleda Izveštaj o broju pregledanih pripadnika/ ca romske i egipćanske populacije	Broj pregleda Broj pregledanih osoba po vrsti pregleda

- **Instrument/mjera 3.3.1:** *Kampanja: upoznaj svog Saradnika/SSIREZBerane Podgorica Niksic* Integracija zdravstvenih medijatora u JZU (javne zdravstvene ustanove) Berane Niksic
- **Instrument/mjera 3.3.2:** *Kampanja o značaju reproduktivnog zdravlja, s naglaskom na Romkinje i Egipćanke (sve opštine koje prepoznaju potrebu)*
- **Instrument/mjera 3.3.3:** *Kampanja: Izaberi svog ljekara(sve opštine koje prepoznaju potrebu)*

Nastaviti unapređivanje zdravstvenih medijatora u cilju integracije istih u zdravstveni sistem uz prateće aktivnosti koje podrazumijevaju: saradnju sa zdravstvenim institucijama, nevladinim organizacijama, kampanje za informativno zdravlje, vakcinaciju, radionice o

reproduktivnom zdravlju, odnosno sve ono što spada u opis posla Saradnika u socijalnoj inkluziji u oblasti zdravstva;

- **Instrument/mjera 3.3.4: Kampanja o infektivnim bolestima, s naglaskom žene(sve opštine koje prepoznaju potrebu)**

Tabela 3.3 Kampanje informisanja i podizanja svijesti: pregled instrumenata i mjera

VII. ZAPOSŁJAVANJE

1. Analiza stanja

Politika zapošljavanja u Crnoj Gori definiše se Nacionalnom Strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa, koja je usvojena u decembru 2015. godine, za period 2016-2020. Strategijom se predviđa uključivanje društveno ranjivih grupa na tržište rada,

Zavod za zapošljavanje Crne Gore evidenciju nezaposlenih lica ne vodi po etničkoj pripadnosti, ali je, zbog potreba projekta Dekada za uključenje Roma, izvršena izmjena u aplikaciji, čime je omogućeno pretraživanje evidencije po tom osnovu, pri čemu izjašnjavanje nezaposlenih o etničkoj pripadnosti nije obavezno, već je isključivo dobrovoljno.

Prosječno se, godišnje, na evidenciji Zavoda nalazi oko 1000 lica, koja se deklariraju kao pripadnici romske i egipćanske populacije. Učešće žena je oko 40%. U ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti ova populacija učestvuje sa 3 - 4%.

U Opštini _____ 00% registrovanih pripadnika romske i egipćanske populacije čine lica sa visokom školskom spremom, 00% registrovanih pripadnika romske i egipćanske populacije čine lica sa završenom srednjom školom, 00% U ovoj lokalnoj samoupravi ili organima državnih institucija ove opštine zaposleno je 00 romske i egipćanske populacije.

ova institucija nudi. Prema tome, jedan od prvih ciljeva Strategije je povećanje dostupnosti usluga službi za zapošljavanje romskoj i egipćanskoj populaciji.

2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom

Strategijom u oblasti zapošljavanja predviđeno je postizanje sledećih ciljeva:

- Cilj 4.1 Porast učešća Roma i Egipćana u mjerama APZ
- Cilj 4.2 Povećanje stepena stručne osposobljenosti pripadnika Roma i Egipćana
- Cilj 4.3 Direktna mjera usmjerene na zapošljavanje pripadnika Roma i Egipćana
- Cilj 4.4 Jačanje kapaciteta institucija sistema

Navedeni ciljevi ostvariće se primjenom instrumenata i mjera koji su detaljno navedeni u tekstu koji slijedi.

Cilj 4.1 Porast učešća Roma i Egipćana u mjerama APZ

Prvi cilj ovog dijela Strategije jeste povećanje dostupnosti usluga koje pruža Zavod za zapošljavanje. Strategijom su dizajnirane mjere posredstvom kojih se povećava participacija pripadnika romske i egipćanske etničke zajednice u programima Zavoda za zapošljavanje. Ključna mjera koja je predviđena jeste uvođenje u sistem saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zapošljavanja. Ova mjera je klasifikovana u okviru prvog cilja, ali se mora imati u vidu da uvođenje saradnika u ovoj oblasti jeste zapravo u funkciji ostvarivanja svih ciljeva koji su identifikovani.

Ovaj cilj biće ostvaren primjenom dva ključna instrumenta/mjere:

- **Instrument/mjera 4.1.1:** *Motivacija Roma i Egipćana za aktivno traženje zaposlenja i uključivanje u programe aktivne politike zapošljavanja*
- **Instrument/mjera 4.1.2:** *Uvođenje zanimanja »Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zapošljavanja«*

Instrument/mjera 4.1.1: *Motivacija Roma i Egipćana za aktivno traženje zaposlenja i uključivanje u programe aktivne politike zapošljavanja*

U okviru ove mjere podrazumijevaju se aktivnosti koje se odnose na povećanje dostupnosti usluga koje pruža Zavod za zapošljavanje. Strategijom su definisane mjere koje doprinose povećavanju participacije pripadnika romske i egipćanske zajednice u programima Zavoda za zapošljavanje. To su, prije svega, individualno informisanje novoprijavljenih lica na Zavodu, a zatim i grupno informisanje. Individualno savjetovanje kao jedna od ključnih mjera je, takođe, identifikovano u Strategiji. Nakon individualnog savjetovanja, u okviru ove mjere, definišće se i izraditi individualni plan zapošljavanja. Konačno, ove mjere doprinijeće većoj motivaciji pripadnika Roma i Egipćana za aktivno traženje zaposlenja i uključivanje u programe APZ.

Instrument/mjera 4.1.2: *Uvođenje zanimanja »Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zapošljavanja«*

U okviru ovog instrumenta podrazumijevaju se aktivnosti koje se odnose na uvođenje zanimanja »Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zapošljavanja«

kroz nekoliko koraka. Najprije će se izvršiti standardizacija pomenutog zanimanja, koja je već u proceduri usvajanja. Nakon standardizovanja zanimanja izvršiće se obuka za potencijalne kandidate, kroz realizaciju pilot projekta, a nakon toga, po unaprijed određenoj proceduri, izvršiće se izbor kandidata. U okviru ove mjere, osim standardizovanja zanimanja, testiraće se uloga saradnika u oblasti zapošljavanja u praksi, kroz realizaciju pilot projekta.

Tabela 4.1 Porast učešća Roma i Egipćana u mjerama APZ: pregled instrumenata i mjera

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Indikatori
4.1.1 Motivacija Roma i Egipćana za aktivno traženje zaposlenja i uključivanje u programe aktivne politike zapošljavanja	ZZZCG Lokalni biro rada	NVO	Individualno informisanje novoprijavlje nih lica	Kontinuirano	Broj lica koja su informisana
			Grupno informisanje novoprijavlje nih lica	Kontinuirano	Broj lica koja su grupno informisana
			Individualno savjetovanje	Kontinuirano	Broj Roma i Egipćana koji je koristio usluge savjetovanja
			Definisanje i izrada individualnog plana zapošljavanja	Kontinuirano	Broj individualnih planova koji je urađen
4.1.2 Uvođenje zanimanja »Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zapošljavanja«	ZZZCG Lokalni biro rada	Nacionalni savjet za obrazovanje, NVO, Romski savjet, CSO, MRSS, MP	Standardizaci ja zanimanja		Usvojen standard zanimanja
			Uvođenje Saradnika kroz realizaciju pilot projekta		Pilot projekat realizovan

Cilj 4.2 Povećanje stepena stručne osposobljenosti Roma i Egipćana

Kao što smo u analizi stanja akcentirali, jedan od ključnih problema teške zapošljivosti Roma i Egipćana jeste nedostatak obrazovanja, stručnog znanja i vještina. Stoga, jedan set mjera

opredijeljen je isključivo u cilju podizanja kapaciteta pripadnika romske i egipćanske populacije. Ostvarivanje ovog cilja predviđeno je primjenom jedne suštinski važne mjere/instrumenta.

Instrument/mjera 4.2.1: Stručnoobrazovanje i osposobljavanje odraslih

U okviru ovog instrumenta su aktivnosti usmjerene ka podizanju stepena kvalifikovanosti Roma i Egipćana za tržište rada. S tim u vezi, Strategijom se definišu aktivnosti sticanja kvalifikacija za prvo zanimanje, zatim, inoviranje znanja u okviru istog zanimanja i nivoa obrazovanja. Sljedeća bitna aktivnost je prekvalifikacija i sticanje ključnih vještina za koje poslodavci smatraju da su veoma važne prilikom traženja zaposlenja pripadnika romske i egipćanske populacije.

Tabela 4.2 Povećanje stepena stručne osposobljenosti Roma i Egipćana: pregled instrumenata i mjera

Instrument / Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Indikatori
4.2.1 Stručno obrazovanje i osposobljavanje odraslih	ZZZCG	Organizatori obrazovanja odraslih, Preduzeća u opštini _____ Romski savjet, NVO	Sticanje kvalifikacija za prvo zanimanje	Kontinuirano U skladu sa godišnjim programom rada ZZZCG	Broj stečenih kvalifikacija i broj učesnika programa
			Inoviranje znanja u okviru istog zanimanja i nivoa obrazovanja		Broj lica koji je uključen u program
			Prekvalifikacija		Broj prekvalifikovanih lica
			Sticanje ključnih vještina		Broj lica koji je stekao ključne vještine

Cilj 4.3 Direktne mjere usmjerene na zapošljavanje pripadnika Roma i Egipćana

Usled posebno teške zapošljivosti Roma i Egipćana, Strategijom se predviđa set mjera koje su direktno usmjerene na zapošljavanje. Cilj ovih mjera jeste da se kumulativno poveća broj pripadnika romske i egipćanske zajednice u samom radnom procesu.

Ovaj cilj će biti ostvaren primjenom sledećih instrumenata/mjera:

- **Instrument/mjera 4.3.1:** *Uključivanje Roma i Egipćana u programe javnih radova*
- **Instrument/mjera 4.3.2:** *Stimulisanje zapošljavanja na sezonskim poslovima putem subvencioniranja zarade ili/i korišćenja poreskih olakšica*
- **Instrument/mjera 4.3.3:** *Program osposobljavanja za rad kod poslodavca*
- **Instrument/mjera 4.3.4:** *Programi samozapošljavanja*

Instrument/mjera 4.3.1: *Uključivanje Roma i Egipćana u programe javnih radova*

Ovom mjerom definisane su aktivnosti koje se odnose na povećanje broja Roma i Egipćana uključenih u programe javnih radova Zavoda za zapošljavanje. Stoga, Zavod će najprije raspisati javni konkurs za izbor izvođača javnog rada. Odluku o izboru izvođača će donjeti Upravni odbor Zavoda za zapošljavanje. Nakon selekcije izvođača Zavod će potpisati ugovor sa njim i drugim pravnim licima u javnom radu i izabrati učesnike javnog rada. Zatim. Konačno, u okviru ove mjere pripadnici romske i egipćanske zajednice će biti angažovani u programima javnih radova Zavoda za zapošljavanje.

Instrument/mjera 4.3.2: *Stimulisanje zapošljavanja na sezonskim poslovima putem subvencioniranja zarade ili/i korišćenja poreskih olakšica*

U okviru ovog instrumenta su aktivnosti u cilju povećanja zapošljavanja na sezonskim poslovima, uz pružanje mogućnosti poslodavcima da koriste subvencije koje su im na raspolaganju⁹. Zavod za zapošljavanje će izvršiti izbor lica koja će se zapošljavati. Rezultat realizacije ovih mjera je da će pripadnici romske i egipćanske zajednice biti u većem broju angažovani na sezonskim poslovima.

Instrument/mjera 4.3.3: *Program osposobljavanja za rad kod poslodavca*

U okviru ovog instrumenta definisan je set mjera koje će povećati broj zaposlenih Roma i Egipćana. Obzirom da sva istraživanja, koja su navedena u dijelu analize stanja za ovu oblast, ukazuju da poslodavci preporučuju dodatnu stručnu obuku, ova mjera predviđa organizovanje obuke na radnom mjestu u najkraćem trajanju od jednog mjeseca, a zatim zapošljavanje, u najkraćem trajanju od tri mjeseca. Kako bi ova mjera bila uspješnija i djelotvornija, poslodavci koji zaposle pripadnika romske i egipćanske populacije imaju subvenciju do 50% bruto zarade zaposlenog, u periodu ne dužem od 12 mjeseci.

⁹Uredbom Vlade je definisano da poslodavci koji zaposle pripadnika romske i egipćanske populacije ne plaćaju doprinose za obavezno socijalno osiguranje na zarade, za penzijsko i invalidsko osiguranje, zdravstveno osiguranje i doprinose na osiguranje od nezaposlenosti i Fond rada kao i porez na dohodak fizičkih lica.

Instrument/mjera 4.3.4: Programi samozapošljavanja

U okviru ovog instrumenta podrazumijevaju se aktivnosti u cilju donošenja podzakonskih akata koji regulišu pitanje formiranja posebno kreirane kreditne linije za finansiranje samozapošljavanja Roma i Egipćana. Stoga, najprije je potrebno donijeti adekvatan podzakonski akt koji će kasnije omogućiti izradu kreditne linije za finansiranje samozapošljavanja pripadnika romske i egipćanske zajednice.

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	indikatori
4.3.1 Uključivanje Roma i Egipćana u programe javnih radova	ZZZCG	Poslodavci, Lokalne samouprave, NVO, Romski savjet	ZZZCG raspisuje javni konkurs za izbor izvođača javnog rada	Kontinuirano U skladu sa godišnjim programom rada ZZZCG	Izveštaj o raspisanom javnom konkursu
			Odluka o izboru (UO ZZZCG)		Donešena odluka
			Potpisivanje ugovora ZZZCG- izvođač javnog rada i druga pravna lica u javnom radu		Potpisani ugovori
			Izbor učesnika javnog rada (ZZZCG)		Spisak i broj učesnika
4.3.2 Stimulisanje zapošljavanj a na sezonskim poslovima putem subvencionir anja zarade ili/i korišćenja poreskih olakšica	ZZZCG	Poslodavci, NVO, Romski savjet, PU	Priprema lica koja se zapošljavaju	Kontinuirano U skladu sa godišnjim programom rada ZZZCG	Broj zaposlenih lica
			Realizacija programa stimulisanja zapošljavanja na sezonskim poslovima		Broj subvencija
4.3.3 Program	ZZZCG	Poslodavci, Organizatori	Osposobljavanje u cilju sticanja	Kontinuirano U skladu sa	Broj učesnika programa

osposobljava nja za rad kod poslodavca		obrazovanja odraslih (kao podizvođači programa osposobljavan ja)	znanja i vještina za rad kod poslodavca u najkraćem trajanju od jednog mjeseca	godišnjim programom rada ZZZCG	
			Zapošljavanje u najkraćem trajanju od tri mjeseca		
			Subvencija do 50% ukupnih izdataka za zaradu zaposlenog u periodu ne dužem od 12 mjeseci		
4.3.4 Programi samozapošlj avanja	Vlada IRF ZZZCG	NVO, Romski savjet	Donošenje podzakonskih akata	2016-2020	Usvojena legislatura
			Kreiranje kreditne linije za finansiranje samozapošljavan ja	2016-2020	Broj odobrenih kredita

Tabela 4.3 Direktna mjera usmjerena na zapošljavanje pripadnika Roma i Egipćana: pregled instrumenata i mjera

VIII. PRAVNI STATUS

1. Analiza stanja

Poseban segment Strategije o inkluziji Roma i Egipćana 2016-2020 posvijećen je rješavanju problema pravnog statusa. Unaprjeđenja koja se moraju ostvariti u ovom pogledu jesu od posebnog značaja. Na osnovu realizacije Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016. godine u cilju regulisanja statusa stranca sa odobrenim stalnim ili privremenim boravkom u Crnoj Gori, Vlada Crne Gore, kroz resorna ministarstva i institucije, a uz pomoć međunarodnih organizacija je postigla vidljive i mjerljive rezultate. Kada je u pitanju domicilna romska i egipćanska populacija, u regulisanju crnogorskog državljanstva su postignuti mjerljivi rezultati kroz institucije sistema i u saradnji sa nevladinim sektorom i međunarodnim organizacijama.

U Opštini _____ živi 000 Roma i 000 Egipćana, od čega 00 muškaraca i 00 žena. U pogledu pravnog statusa 00 domicilnih, 00 stranaca sa stalnim nastanjenjem, 00 stranaca sa privremenim nastanjenjem, 00 raseljenih i 00 bez statusa. Struktura osoba bez statusa je sljedeća: 00 muškaraca, 00 žena, 00 djece. Sva djeca su/nisu upisana u matične knjige rođenih. 00 djece nema izvod iz matične knjige rođenih.

2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom

Kada je riječ o pravnom statusu Strategijom predviđamo ostvarivanje tri ključna cilja:

- Cilj 5.1 Povećanje stepena upisa u matični registar rođenih
- Cilj 5.2 Nastavak rješavanja zahtjeva IRL i domicilnog stanovništva romske i egipćanske populacije za dobijanje statusa u Crnoj Gori
- Cilj 5.3 Pomoć u dobijanju ličnih dokumenata

Sve ciljeve smo pojedinačno obrazložili i identifikovali mjere koje je potrebno preduzeti kako bi se ti ciljevi ostvarili.

Cilj 5.1 Povećanje stepena upisa u matični registar rođenih

Upis u matični registar rođenih, kao što je navedeno, je jedan od aspekata Strategije za koji smo dizajnirali posebne mjere. Iako ovaj problem nije izražen kao u prethodnom periodu, tačnije, iako je u prethodne četiri godine napravljen značajan napredak, i dalje po isticanjima nevladinog sektora i rezultatima nekih istraživanja postoji određeni broj djece koja pripadaju romskoj i egipćanskoj populaciji, a koja nijesu upisana u matični registar rođenih. Procedura upisa je relativno jednostavna i ne postoje institucionalni i zakonodavni problemi u ovom pogledu. Roditelji naime, moraju poći kod nadležnih službi da upišu djecu u matični registar rođenih u periodu od 30 dana po rođenju, ukoliko su djeca rođena u zdravstvenoj ustanovi. Ako to ne učine u datom roku onda se pokreće procedura naknadnog upisa u matični registar rođenih za djecu rođenu u zdravstvenoj ustanovi, a nakon isteka roka od 30. dana od dana rođenja. Stoga smo instrumente i mjere osmislili na način da postignemo efikasnost ove procedure.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih instrumenata/mjera:

- **Instrument/mjera 5.1.1:** *Pružanje pomoći roditeljima za upis djece nakon rođenja*
- **Instrument/mjera 5.1.2:** *Identifikacija djece koja nijesu upisana u matični registar rođenih*
- Instrument/mjera 5.1.3:** *Kampanje informisanja roditelja*

Instrument/mjera 5.1.1: Pružanje pomoći roditeljima za upis djece nakon rođenja

U okviru ovog instrumenta/mjere pružiće se pomoć roditeljima da odmah nakon rođenja upisuju djecu u matični registar rođenih.

Instrument/mjera 5.1.2: Identifikacija djece koja nijesu upisana u matični registar rođenih

U okviru ovog instrumenta, odnosno mjere izvršiće se identifikacija djece koja nijesu upisana u matični registar rođenih kako bi se isti izvršio naknadno.

Instrument/mjera 5.1.3: *Kampanje informisanja roditelja*

U okviru ovog instrumenta/mjere izvršiće se priprema i realizacija kampanja usmjerenih na informisanje roditelja o naknadnom upisu u matični registar rođenih. Glavna aktivnost tokom ovih informativnih kampanja, o upisu Roma i Egipćana u matične registre rođenih, biće da se romske i egipćanske zajednice informišu o važnosti prijavljivanja odnosno upisa novorođene djece u registar rođenih, upoznaju sa procedurama za upis u matične registrerodjenih. Očekivani rezultati koji se očekuju od kampanje biće veći nivo svijesti Roma i Egipćana o važnosti upisa u matične registre, čime će se povećati broj upisane romske i egipćanske djece .Na taj način omogućit će im se bolji pristup pravima. Predviđeno je da se ova aktivnost realizuje jednom godišnje.

Tabela 5.1 Povećanje stepena upisa u matični registar rođenih: pregled instrumenata i mjera

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring/ indikatori
5.1.1 Pružanje pomoći roditeljima za upis djece nakon rođenja	NVO	Lokalna samouprava Saradnik u socijalnoj inkluziji u oblasti socijalnog staranja	Upućivati roditelje direktno na upis djece nakon odlaska iz bolnice	Kontinuirano	Izvještaj o praćenju roditelja nakon izlaska iz bolnice Broj novoupisane

		SSISS, Romski savjet			djece
5.1.2 Identifikacija djece koja nijesu upisana u matični registar rođenih	NVO	Lokalna samouprava, Saradnik, SSISS Romski savjet	Identifikacija djece koja nijesu upisana	Kontinuirano	Izveštaj sa terena od strane NVO i medijatora Broj djece koju je potrebno naknadno upisati Broj naknadno upisane djece
5.1.3 Kampanje informisanja roditelja	NVO	Lokalna samouprava, MUP Saradnik, SSISS Romski savjet, Crveni Krst	Kreiranje i realizacija kampanja	Kontinuirano Jednom godišnje	Izveštaj o realizovanim kampanjama Broj lica koja su upoznata s kampanjom

Cilj 5.2 Pomoć u dobijanju ličnih dokumenata

Analizom stanja utvrđeno je da u velikom broju slučajeva pripadnicima romske i egipćanske zajednice treba obezbijediti direktnu pomoć kada je riječ o dobijanju ličnih dokumenata. Problemi u ovom pogledu imaju dva suštinska aspekta za koja su kreirane posebne mjere/instrumenti. Prvo, to je problem neinformisanosti i mobilizacije Roma i Egipćana u pogledu pribavljanja dokumentacije. Drugo, to je razmatranje mogućnosti da se obezbijedi finansijska pomoć potrebna za izdavanje dokumenata. Ova finansijska sredstva su usljed teškog materijalnog položaja Roma i Egipćana značajna za njihov standard. Prema tome, u tabeli prilažemo dva ključna instrumenta za rješavanje ovih problema.

Ovaj cilj će se ostvarivati primjenom dva ključna instrumenta/mjere:

Instrument/mjera 5.2.1: *Aktivnosti NVO sektora u informisanju, motivaciji i mobilizaciji pripadnika romske i egipćanske populacije da rješavaju probleme državljanstva i pribavljanja dokumentacije*

U okviru ovog instrumenta/mjere vršiće se direktna komunikacija i motivacija Roma i Egipćana na terenu da rješavaju probleme državljanstva i pribavljanja dokumentacije. Ova aktivnost će se obavljati kontinuirano.

Instrument/mjera 5.2.2: *Razmatranje mogućnosti finansiranja postupka i obezbjeđenja dokumentacije za dobijanje ličnih dokumenata.*

U okviru ovog instrumenta/mjere predviđena je analiza mogućnosti rješavanja problema finansiranja postupka i obezbjeđenja dokumentacije za dobijanje ličnih dokumenata pripadnika romske i egipćanske populacije koji još uvijek nijesu riješili pravni status.

Tabela 5.3 Pomoć u dobijanju ličnih dokumenata: pregled mjera i instrumenata

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring
5.3.1 Aktivnosti NVO sektora u informisanju, motivaciji i mobilizaciji pripadnika romske i egipćanske populacije da rješavaju probleme državljanstva i pribavljanja dokumentacije	NVO	MLJPM, Međunarodne organizacije	Direktna komunikacija i motivacija Roma i Egipćana na terenu	Kontinuirano	Izveštaj o terenskim aktivnostima informisanja i motivisanja Broj radionica, savjetovanja
5.3.2 Razmatranje mogućnosti finansiranja postupka i obezbjeđenja dokumentacije za	MLJMP	Međunarodne organizacije	Analiza mogućnosti rješavanja problema finansiranja		Prijedlog plana za rješavanje problema finansiranja prikupljanja

IX. SOCIJALNI STATUS I PORODIČNA ZAŠTITA

1. ANALIZA STANJA

U okviru ovog dijela Strategije obrađuje se čitav set pitanja koja pokrivaju različite aspekte socijalne problematike. Metodički, iako postoje određene razilke između ovih aspekata, smatramo da se svi ovi segmenti ipak obuhvate u okviru ove cjeline. Najprije, kada je riječ o materijalnom statusu, oko 12% romskih i egipćanskih domaćinstava nema nikakvih prihoda, a prosječni prihodi po domaćinstvu jesu između 150,00 i 200,00 EUR (medijana). U 60% slučajeva ključni ili značajni prihodi romskih i egipćanskih porodica jesu socijalna pomoć koja im se pruža u različitim oblicima. Ovaj podatak je zanimljiv zato što se u odnosu na prethodni podatak 'samo' 19% Roma i Egipćana prijavilo da koristi usluge Centra za socijalni rad. Drugim riječima, na neki način oni dobijaju socijalna primanja bez posrednjovanja Centra. Kada je riječ o uslugama Centra, u najvećem broju slučajeva (12%), ispitanici tvrde da su dobili direktnu novčanu pomoć. U situacijama kada se prima socijalna pomoć, na osnovu podataka smo utvrdili da je to u prosječnom iznosu od 120,00 evra mjesečno. Jednokratnu novčanu pomoć jednom godišnje dobija oko 7% Roma i Egipćana, uz isto tako 6.5% onih koji ovaj vid pomoći primaju nekoliko puta godišnje. Kada dobijaju jednokratnu pomoć, riječ je o iznosu od 15-20. evra. Osim novčane pomoći, podaci ukazuju da često ili povremeno Romi i Egipćani dobijaju pomoć u hrani (15.5%), odjeći (17.2%), obući (16%), posteljini (11%), ogrevu (10%), sredstva za higijenu (10%), građevinski materijal (7%).

Usluge besplatnih dnevnih obroka koristi redovno oko 5% Roma i Egipćana. Invalidninu kao vid pomoći prima 4% Roma i Egipćana. U oko 6% slučajeva, na osnovu iskaza roditelja, ispitanici su prijavili da u porodici imaju djecu sa invaliditetom. Međutim, samo u 7% slučajeva od ukupnog broja ove djece je obuhvaćeno posebnim programima države. Dječiji dodatak, kao jedan od najznačajnijih oblika socijalne pomoći prima preko 20% Roma i Egipćana, u prosječnom iznosu od 60,00 evra (medijana). Pomoć u školskom priboru dobija gotovo 25% romskih i egipćanskih domaćinstava, a finansijsku naknadu za porodicu preko 13%, uz njih preko 20% koji su dobili paket za novorođenče. Značajan je podatak da je gotovo 30% Roma i Egipćana dobilo od opštine neki objekat na privremeno korišćenje. Dalje, smještaj za stare je koristilo skoro 5% Roma i Egipćana, dok je preko 26% koristilo smještaj u

bolnici ili nekoj psihijatrijskoj ustanovi. Pravo na besplatan odmor i rekreaciju je koristilo 4% Roma i Egipćana, a nešto je manji broj (preko 3%) onih koji su koristili novčanu pomoć za plaćanje vrtića djeci.

Međutim, osim navedenih aspekata socijalnih davanja kada je riječ o ovom segmentu Strategije, identifikovano je i nekoliko posebnih oblasti u kojima su poželjne intervencije kako bi se socijalni položaj Roma i Egipćana unaprijedio. Tu se prije svega misli na jedno posebno osjetljivo pitanje, a to je nasilje u porodici.

U Crnoj Gori je uspostavljen dobar zakonski i strateški okvir za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Statistika o slučajevima nasilja nad ženama i u porodici u Crnoj Gori se ne vodi po osnovu nacionalne pripadnosti tako da ne postoje podaci koji se odnose isključivo na romsku i egipćansku populaciju. No, opšta je procjena zaposlenih u javnom sektoru i posebno onih koji se bave rodnom ravnopravnošću, da je problem porodičnog nasilja i nasilja nad ženama u romskim i egipćanskim porodicama veoma izražen i da je neophodno da se ovom pitanju posveti posebna pažnja. Drugi problem koji treba da se adresira kao posebna oblast u ovom segmentu jeste pitanje sklapanja prisilnih/nedozvoljenih brakova. i u ovom pogledu, nažalost, nije moguće utvrditi precizne podatke, ali se na osnovu procjene kako nadležnih organa, tako i NVO romskih i egipćanskih aktivista može reći da je broj slučajeva prisilnih brakova takav da zasluži posebnu pažnju.

2. Ciljevi i mjere predviđene strategijom

Na osnovu gore iznesene analize stanja, Strategijom definišemo sledeće ciljeve:

- Cilj 6.1 Borba protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama
- Cilj 6.2 Prevencija i suzbijanje prosjačenja
- Cilj 6.3 Borba protiv trgovine ljudima
- Cilj 6.4 Sprečavanje sklapanja nedozvoljenog braka

Cilj 6.1 Borba protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama

Centar za romske inicijative je sproveo 2014. godine istraživanje, koje je bilo podržano od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava, na temu dječijih ugovorenih brakova u četiri opštine u Crnoj Gori: Nikšiću, Podgorici, Beranama i Ulcinju na reprezentativnom uzorku od 643. pripadnika romske i egipćanske populacije. Rezultati istraživanja o nasilju u porodici su potvrdili da se Romkinje i Egipćanke konstantno u okviru svoje etničke zajednice suočavaju sa nasiljem (oca, brata, supruga, svekra, pa čak i svekrve). Kao najčešće razloge nasilja u

porodici ispitanice obuhvaćene istraživanjem su navele: tradiciju, njih 32,4%, alkohol 18,4%, narkotike 2,2%, siromaštvo 6,5%, nizak nivo obrazovanja 1,6%. Ovi rezultati govore u prilog činjenici da je žena u romskoj i egipćanskoj porodici oduvijek imala podređen položaj, da je bila izložena različitim oblicima nasilja. Romkinje i Egipćanke su primarnom socijalizacijom prihvatile matrice nasilničkog ponašanja prema njima kao potpuno prirodne, što se može zaključiti i iz njihovog odnosa prema nasilju. S druge strane, evidentna izolovanost od većinske populacije Romkinju i Egipćanku sprječava da izlaz iz nasilja potraži u institucijama sistema. Naime, 12,4% udatih ispitanica smatra da je nasilje prihvatljivo u svim okolnostima, čak njih 25,6% da je prihvatljivo, ali u određenim okolnostima, njih 9,5% ističe da je nasilje neprihvatljivo, ali ga ne treba sankcionisati, dok njih 51,6% nasilje smatra neprihvatljivim i ističe da ga treba sankcionisati.

Ovaj cilj će se ostvarivati primjenom sledećih instrumenata/mjera:

- **Instrument/mjera 6.1.1:** *Edukacija roditelja, djece, žena, aktivistkinja romske i egipćanske populacije, službenika/ca državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom*
- **Instrument/mjera 6.1.2:** *Organizovanje kampanje u romskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima djevojčica romske i egipćanske populacije*
- **Instrument/mjera 6.1.3:** *Ojačavanje sistema integrativnog i multidisciplinarnog pristupa*

Instrument/mjera 6.1.1: *Edukacija roditelja, djece, žena, aktivistkinja romske i egipćanske populacije, službenika državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom*

U okviru ovog instrumenta/mjere organizovaće se i sprovoditi edukativne radionice i obuke o problemu nasilja u porodici i nasilja nad ženama, a ove aktivnosti biće prvenstveno usmjerene na pripadnike romske i egipćanske populacije, edukaciju roditelja, djecu, romske i egipćanske aktiviste kao i predstavnike nadležnih državnih institucija.

Instrument/mjera 6.1.2: *Organizovanje kampanja u romskim i egipćanskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima djevojčica romske i egipćanske populacije¹¹*

U okviru ovog instrumenta/mjere organizovaće se i sprovoditi informativne kampanje po romskim naseljima u cilju podizanja svijesti o problemu nasilja u

¹⁰ Veza: mjera 3.10.1.26 iz Akcionog plana za Pregovaračko poglavlje 23.

¹¹ Veza: mjera 3.10.1.27 iz Akcionog plana za Pregovaračko poglavlje 23.

porodici i nasilja nad ženama. Ovim kampanjama biće obuhvaćen veliki broj romskih i egipćanskih naselja širom Crne Gore.

Instrument/mjera 6.1.3: Ojačati sistem integrativnog i multidisciplinarnog pristupa

U okviru ovog instrumenta/mjere biće organizovano kontinuirano održavanje sastanaka u cilju razmjene informacija i predlaganja odgovarajućih rješenja.

Tabela 6.1 Borba protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama: pregled instrumenata i mjera

Instrument / Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring
6.1.1 Edukacija roditelja, djece, žena, aktivistkinja romske i egipćanske populacije, službenika/ca državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom	MLJMP	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Međunarodne organizacije, Romski savjet NVO	Pripremanje i izvođenje obuka		Broj održanih obuka i broj Roma koji su učestvovali u obukama
6.1.2 Organizovanje kampanje u romskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima	MLJMP	Romski savjet, Međunarodne organizacije, NVO	Pripremanje i izvođenje kampanja		Izveštaj o broju i sadržaju kampanja

djevojčica romske i egipćanske populacije					
6.1.3 Ojačati sistem integrativn og i multidiscipl inarnog pristupa	MRSS	MLJMP, MUP Uprava policije, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima	Održavanje sastanaka u cilju razmjene informacija i predlaganja odgovaraju ćih rješenja	Kontinuirano	Izveštaj o radu i efektima djelovanja multidiscipl inarnih timova

Cilj 6.2 Prevencija i suzbijanje prosjačenja

Prosjačenje djece romske zajednice je učestali obrazac ponašanja kako u Crnoj Gori tako i u zemljama regiona. Komparativna praksa je pokazala da su sve dosadašnje mjere imale ograničen efekat. Dva su aspekta ovog problema. Prvo, sami roditelji ili podstiču ili odobravaju prosjačenje vlastite djece, i drugo, u najvećem broju slučajeva se radi o organizovanom prosjačenju koje organizuju pojedinci u cilju sticanja vlastite dobiti. Dakle, riječ je o svojevrsnoj nemoralnoj i protivpravnoj eksploataciji romske djece.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sledećih instrumenata/mjera:

- **Instrument/mjera 6.2.1:** *Pooštavanje i striktnija primjena postojeće legislative o zabrani prosjačenja*
- **Instrument/mjera 6.2.2:** *Direktna komunikacija sa roditeljima djece uhvaćenom u prosjačenju*

Instrument/mjera 6.2.1: *Pooštavanje i striktnija primjena postojeće legislative o zabrani prosjačenja*

U okviru ovog instrumenta/mjere preduzet će se sve neophodne radnje i aktivnosti u cilju izmjena i dopuna važećih propisa, odnosno usvajanje podzakonskih akata, kojima bi se propisale kaznene mjere za lica koja prosićima daju novčana sredstva jer se smatra da ih na taj način ih podspješuju da nastave sa tim. Nakon toga, uspostaviti će se direktna komunikacija između pripadnika civilnog sektora i službenika Uprave policije, odnosno multidisciplinarnih timova za podršku romskoj i egipćanskoj populaciji koji se, između ostalog, bavi i prevencijom i suzbijanjem prosjačenja.

Instrument/mjera 6.2.2: Direktna komunikacija sa roditeljima djece uhvaćenom u prosjačenju

U okviru ovog instrumenta/mjere intenzivnom komunikacijom sa roditeljima djece zatečene u prosjačenju, radit će se na sprječavanju recidiva dječijeg prosjačenja, uglavnom prisutnog među romskom i egipćanskom zajednicom.

Tabela 6.2 Prevencija i suzbijanje prosjačenja: pregled instrumenata i mjera

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring
6.2.1 Pooštrevanje i striktnija primjena postojeće legislative	MRSS	MUP, MLJMP, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Romski Savjet, NVO	Dopuna Zakona (donošenje podzakonskih akata) Direktna komunikacija policije sa NVO i multidisciplinarnih timova	Kontinuirano	Izvještaj o svim akcijama usmjerenim na sprječavanje prosjačenja
6.2.2 Direktna komunikacija sa roditeljima djece uhvaćenom u prosjačenju	NVO RS	Saradnici u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana	Rad sa roditeljima na sprječavanju recidiva dječijeg prosjačenja	Kontinuirano	Izvještaj o sadržaju i broju direktne komunikacije sa predlozima mjera u svakom pojedinom slučaju

Cilj 6.3 Borba protiv trgovine ljudima

Riječ je o veoma specifičnom području koje podleže snažnim mjerama krivičnog zakonodavstva. U ovom pogledu Romi i Egipćani su posebno izloženi opasnostima da postanu žrtve trgovine, te su stoga u ovom pogledu potrebne i posebne mjere prevencije i sprječavanja trgovine. Problem je posebno složen zato što on zahtjeva saradnju na regionalnom nivou između nadležnih organa, što znači da je međudržavna saradnja, a posebno saradnja sa graničnom policijom od posebnog značaja.

Dva su ključna instrumenta/mjere koje su predviđene za ostvarivanje ovog cilja:

- **Instrument/mjera 6.3.1:** *Edukacija i treninzi*
- **Instrument/mjera 6.3.2:** *Saradnja sa graničnom policijom*

Instrument/mjera 6.3.1: *Edukacija i treninzi*

U okviru ovog instrumenta/mjere sprovodiće se programi edukacije predstavnika organa za sprovođenje zakona, kako na nacionalnom, tako i na međudržavnom nivou u okviru potpisanih protokola o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima. Aktivnosti će se sprovoditi u cilju podizanja nivoa svijesti cjelokupne javnosti o fenomenu trgovine ljudima/djecom, odnosno boljeg razumijevanja problema, jačanja povjerenja u državne organe i informisanje javnosti o načinima prijavljivanja krivičnog djela trgovina ljudima.

Instrument/mjera 6.3.2: *Saradnja sa graničnom policijom*

U okviru ovog instrumenta/mjere unaprijediće se komunikacija i saradnja sa policijskim službenicima Sektora opšte nadležnosti, Kriminalističke policije i Granične policije u cilju suzbijanja trgovine ljudima u odnosu na sve pojave oblike ovog fenomena.

Tabela 6.3 Borba protiv trgovine ljudima: pregled instrumenata i mjera

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring/ Indikatori
6.3.1 Edukacija i treninzi	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima	MLJMP, MRSS, MUP-UP, Međunarodn e organizacije,	Priprema i izvođenje edukacija i treninga	Kontinuirano	Izvještaj o broju treninga i broju učesnika

		Romski savjet, NVO			
6.3.2 Saradnja sa graničnom policijom	MUP	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, MLJMP, Romski savjet, NVO	Unapređenje komunikacij e i saradnje sa graničnim službama susjednih država	Kontinuirano	Izveštaj o Saradnji i broju identifikovan ih i spriječenih slučajeva

Cilj. 6.4 Sprječavanje sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova

Kada je o prisilnim brakovima riječ, problem je takođe složen usljed činjenice da se u jednom dijelu kulture življenja Roma i Egipćana ovaj model legitimizovao i standardizovao kroz generacije. Iako je nesumnjivo riječ o nezakonitim aktivnostima koji nerjetko podrazumjevaju određene akte kupo-prodaje djece, problem je u tome što su akteri razmjene upravo roditelji djece, koji namjesto zaštite koju treba djeci da pruže, tržišnim transakcijama regulišu njihov bračni status. Činjenica da su dječiji, prisilni i ugovoreni brakovi još uvijek veliki problem u romskoj i egipćanskoj zajednici, potvrđena je sledećim podacima: u 59,1% slučajeva odluku o sklapanju braka donose roditelji, u 52% ispitanice ističu da one same ne biraju ni partnera, kao ni trenutak kada će ući u brak, već da u njihovo ime to čine roditelji, šira porodica i staro vijeće, dok čak 44.2% djevojaka do samog ulaska u brak nije čak ni poznavalo svog budućeg muža. Zabrinjavajuća je činjenica da je pomenuto istraživanje potvrdilo da do navršenih 18 godina u brak ulazi čak 72.4% ispitanica (period između 12 -17. godina)¹²

Činjenica je da u okviru romske i egipćanke etničke zajednice maloljetnički brakovi nijesu slučajnost, već ustaljeni model ponašanja koji izaziva čitav niz dalekosežnih posljedica, naročito po romske i egipćanske djevojčice i žene. Evidentno je da se prilikom ugovaranja dječijeg braka dodjeljuje i određena svota novca i prema odgovoru ispitanika, ona se kreće u sledećim rasponima: od 200-1.000,00 eura odgovorilo je njih 10,2%, od 2.000,00 -3.000,00 eura 35,7%, od 3.000,00 – 4.000,00 eura 31,1%, i preko 4.000,00 eura 25,3%. Koliko je

¹² IZVOR: NVO Centar za romske inicijative <http://crink.me/brosure/>

patrijarhalni kolektivizam dominantan u romskoj i egipćanskoj zajednici potvrđuje podatak da 76,8% ispitanika i 64,9% udatih ispitanica slaže da običaj "nevinosti mlade" treba zadržati. Ovo potvrđuje teoriju da žena, koja je izložena različitim oblicima neravnopravnosti i diskriminacije, a koja je uz to i isključena iz sistema obrazovanja, zatvorena u društvenu zajednicu i sama počinje da funkcioniše po principu zatvorenosti. Rezultati istraživanja pokazuju da ispitanice u 75,8% slučajeva smatraju da država i njene institucije treba da učestvuju u borbi protiv ugovorenih brakova, dok neudate ispitanice čak u 81,3% iskazuju afirmativan odnos prema mogućnosti uključivanja institucija države u procesu sprječavanja ovakvih bračnih zajednica.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sledećih instrumenata/mjera:

Instrument/mjera 6.4.1: *Edukacija, konferencije i treninzi*

U okviru ovog instrumenta/mjere pripremaće se i organizovati edukacije, treninzi i konferencije o metodama suzbijanja i prevencije sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova namijenjene, prije svega, pripadnicima romske i egipćanske populacije, službenicima nadležnih državnih organa i predstavnicima civilnog sektora. Činjenica je da problem postoji i da je izmjenama i dopunama krivičnog zakonodavstva od 2013-2015. godine sklapanje nedozvoljenog braka definisano kao oblik izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima iz člana 444. Krivičnog zakonika. Međutim, do danas nemamo niti jedan primjer sudske prakse u odnosu na ovaj oblik izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima. Stoga će, osim edukacija i treninga, biti organizovana konferencija koja će okupiti predstavnike stručne, naučne i praktične javnosti, koje bi imalo za cilj analizu problema, a rezultirala odgovarajućim preporukama kojim bi se unaprijedilo procesuiranje slučajeva.

Instrument/mjera 6.4.2: *Informisanje i kampanje o obaveznim zakonskim mjerama u sprječavanju sklapanja dječijeg nedozvoljenog braka*

U okviru ovog instrumenta/mjere sprovodiće se sve neophodne aktivnosti u cilju pripreme i sprovođenja informativnih kampanja usmjerene prevashodno na roditelje, djecu i aktiviste romske i egipćanske populacije, kao i predstavnike nadležnih državnih službi.

Instrument/mjera 6.4.3: *Integracija mjera u Lokalnim akcionim planovima za poboljšanje položaja Roma i Egipćana - LAP*

U okviru ovog instrumenta/mjere preduzeće se sktivnosti u cilju inkorporiranja mjera usmjerenih na sprječavanje sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova u Lokalnim akcionim planovima za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u opštinama u kojima su

isti već usvojeni, odnosno, uključivanje mjera kojima se tretira ova oblast u Lokalnim akcionim planovima, koji će tek biti usvojeni.

Instrument/mjera 6.4.4: Jačanje uloge Saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana

U okviru ovog instrumenta/mjere kroz direktnu komunikaciju sa saradnicima u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u cilju jačanja njihove uloge u pogledu suzbijanja i prevencije sprječavanja sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova.

Instrument/mjera 6.4.5: Formiranje timova za podršku Roma i Egipćana na lokalnom nivou

U okviru ovog instrumenta/mjere formiraće se Timovi za podršku romskoj i egipćanskoj populaciji, a koji će imati nadležnosti i u ovoj oblasti i koji će pripremiti i usvojiti akcioni plan sa mjerama koje će Tim sprovoditi u cilju prevencije i suzbijanja nedozvoljenih dječijih brakova.

Instrument/mjera 6.4.6: Jačanje uloge multidisciplinarnih timova

U okviru ovog instrumenta/mjere preduzeće se neophodne mjere u cilju jačanja uloge multidisciplinarnih timova u dijelu nadležnosti koji se odnose na ovu oblast.

Tabela 6.4 Sprječavanje sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova: pregled instrumenata i mjera

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring/ indikatori
6.4.1 Edukacija, konferencije i treninzi	MLJMP Lokalna samouprava Kancelarija za mlade	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, MUP-UP, Romski savjet, Međunarod ne organizacije, NVO	Priprema i izvođenje edukacija i treninga	Kontinuirano	Izveštaj o broju treninga i broju učesnika
6.4.2 Informisanje i kampanje o obaveznim zakonskim mjerama u	MLJMP Lokalna samouprava Kancelarija za mlade	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Međunarod ne	Priprema i izvođenje kampanja	Kontinuirano	Izveštaj o sadržaju i broju kampanja

sprječavanju sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova		organizacije, Romski savjet, NVO			
6.4.3 Integracija mjera u Lokalnim akcionim planovima za poboljšanje položaja Roma i Egipćana - LAP	LS	MLMP, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Romski savjet NVO	Izmjene i dopune postojećih, odnosno uvođenje mjera u nove LAP	Kontinuirano	Identifikacija djelova LAP-a koji se odnosi na ovaj problem
6.4.4 Jačanje uloge Saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana	MRSS Lokalna samouprava Kancelarija za mlade	MLMP, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Romski savjet, Međunarodne organizacije, NVO	Direktan rad Romskih saradnika u ovoj oblasti	Kontinuirano	Izvještaj romskih saradnika o broju spriječenih i identifikovanih prisilnih brakova
6.4.5 Formiranje timova za podršku romskoj i egipćanskoj zajednici na lokalnom nivou/proširivanje	MRSS Lokalna samouprava Kancelarija za mlade	CSR, MLMP, LS, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Romski savjet, NVO	Formiranje timova i njihov akcioni plan	Kontinuirano	Izvještaj o formiranju timova kao i godišnji izvještaji o njihovom radu

nadležnosti na ovu oblast					
6.4.6 Jačanje uloge multidisciplinarnih timova	MRSS Lokalna samouprava Kancelarija za mlade	MLJMP, LS, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Romski savjet, NVO	Formiranje timova i njihov akcioni plan	Kontinuirano	Izveštaj multidisciplinarnih timova u ovoj oblasti

X. KULTURA, IDENTITET I INFORMISANJE

1. Analiza stanja

Jedan od problema koji svakako zaslužuje posebnu pažnju jeste i pitanje kulture i identiteta Roma.

Kada je o kulturi i identitetu riječ, istraživanjem iz 2016. godine koje je realizovalo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava utvrđeno je da se u 33% domaćinstava govori isključivo romski jezik. Gotovo 40% romske populacije nedovoljno dobro govori crnogorski jezik. Dodatno, preko 45% Roma ne čita i ne piše na crnogorskom jeziku, uz 20% onih koji čitaju i pišu, ali uz probleme. Kada je o informisanju riječ, podaci govore da nešto ispod 15% Roma jesu u stanju da identifikuju TV emisije na romskom jeziku koje se prikazuju na nacionalnom servisu. S druge strane, uprkos kampanjama koje su sprovedene u prethodnom periodu, manje od 4% Roma je u stanju da se sjeti neke reklame koja promovise prava Roma. Prema tome, nesumnjivo da je i u sferi informisanja potrebno ostvariti određeni napredak.

2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom

Cilj 7.1 Izgradnja i jačanje romske kulture i romskog identiteta

Kultura i identitet svake društvene zajednice zahtjeva posebnu brigu kako bi se uspostavila, očuvala i generacijski prenosila. Problem romskog identiteta i distinktivne kulture je opterećenjem značajnim deficitima u ovom pogledu. Stoga, predlažemo set mjera koji je specifično dizajniran upravo u ovom smislu.

Ovaj cilj će se ostvarivati primjenom sledećih instrumenata/mjera:

Instrument/mjera 7.1.1: Manifestacije posvećene romskoj kulturi i identitetu

U okviru ovog instrumenta/mjera predviđeno je kontinuirano pripremanje i izvođenje manifestacija koje će biti posvećene romskoj kulturi i identitetu.

Tabela 7.1 Izgradnja i jačanje romske kulture i romskog identiteta: pregled mjera i instrumenata

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring/indikat ori
7.1.1 Manifestacij e posvećene romskoj kulturi i identitetu	RS NVO	MLJMP, Centar za kulturu, NVO	Pripremanje i izvođenje manifestacija	Kontinuirano	Izveštaj o sadržaju manifestacija, koji uključuje broj manifestacija, posjetilaca i broj učesnika

Cilj 7.2 Prevencija diskriminacije od strane većinskog stanovništva

U ovom djelu posvećujemo posebnu pažnju problemima diskriminacije koja se dešava prema Romima na svim nivoima, a koja je direktno posledica stereotipa i predrasuda koje postoje u odnosu na Rome i Egipćane usled specifičnosti njihove kulture. Krajnji cilj svih ovih mjera jeste smanjenje stepena diskriminacije koji većinska populacija iskazuje u odnosu na Rome i Egipćane. Strategijom je identifikovana ključna mjera koja će se realizovati u funkciji ostvarivanja ovog cilja.

Ovaj cilj će se ostvarivati primjenom sledećih instrumenata/mjera:

Instrument/mjera 7.2.1: Kampanja protiv diskriminacije Roma i Egipćana

U okviru ovog instrumenta/mjere predviđeno je organizacija i realizacija kampanja protiv diskriminacije Roma i Egipćana.

Instrument/mjera 7.2.2: Edukacije u cilju osnaživanja za učešće u političkom i javnom životu pripadnika romske i egipćanske populacije, sa posebnim naglaskom na žene

Tabela 7.3 Prevencija diskriminacije od strane većinskog stanovništva: pregled instrumenata i mjera

Instrument/ Mjera	Nosilac	Partneri	Aktivnosti	Vremenski okvir	Monitoring/ indikatori
----------------------	---------	----------	------------	--------------------	---------------------------

7.3.1 Kampanja protiv diskriminacije Roma i Egipćana	MLJMP LS	Romski savjet, NVO	Organizacija i realizacija kampanje	Kontinuirano	Izveštaj o realizovanoj kampanji
7.3.2 Edukacije u cilju osnaživanja za učešće u političkom i javnom životu pripadnika romske i egipćanske populacije, sa posebnim naglaskom na žene	MLJMP LS	Romski savjet, NVO	Organizacija i realizacija edukacije	Kontinuirano	Broj polaznika edukacija; Izveštaj o realizovanim edukacijama

VIII. FINANSIRANJE SPROVOĐENJE, PRAĆENJE I FINANSIRANJE AKCIONOG PLANA

8.1 Finansiranje

Procjena finansijskog uticaja LAP-a na lokalni budžet i izrada finansijskog okvira za njegovu realizaciju sprovedeni su u saradnji sa Sekretarijatom za finansije i ekonomski razvoj. Na osnovu planiranih mjera koje treba preduzeti u sljedećem trogodišnjem periodu, predviđeno je da se budžetom Opštine godišnje opredjeljuje iznos od _____ EUR; odnosno _____% od ukupnog godišnjeg bužeta Opštine, za finansiranje dijela aktivnosti koje su predviđene LAP-om.

Osim sredstava iz budžeta Opštine, realizacija planiranih aktivnosti će se finansirati i kroz državni budžet, kao i kroz raspoloživa sredstava međunarodnih i domaćih donacija i programa

bespovratne pomoći, a posebno kroz izradu projekata iz EU sredstava koja su dostupna lokalnim samoupravama, institucijama i nevladinom sektoru u Crnoj Gori.

Opština će obezbijediti budžet za svaku godinu primjene Akcionog plana iz sopstvenih izvora i/ili iz odgovarajućih fondova međunarodne zajednice. Ukupan iznos sredstava, koji će iz opštinskog budžeta biti izdvajan je 00% od ukupnog budžeta opštine.

8.2 Sprovođenje

Za sprovođenje LAP-a u Opštini _____ biće odgovoran Koordinativni Tim za implementaciju formiran od strane lokalne samouprave koji će uključivati :

- Predstavnik/cu Opštine – koordinatora
- Predstavnik/cu Opštine iz Sekretarijata za društvene djelatnosti
- Predstavnik/cu Centra za socijalni rad
- Predstavnik/cu lokalnog biroa rada
- Predstavnik Ministarstva za ljudska i manjinska prava
- Predstavnik Romskog savjeta
- Predstavnik/ca romskih i egipćanskih NVO
Predstavnik Doma zdravlja, Predstavnik Obrazovanja, Predstavnik MUP-a

8.3 Monitoring i evaluacija

Za sprovođenje monitoringa i evaluacije, biće zadužena međusektorska radna grupa koja će biti formirana nakon usvajanja LAP-a i koja će pripremati godišnji izvještaj o implementaciji Akcionog plana za lokalni parlament.